

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Туризм»
(назва освітньої програми)

Виконала: здобувач вищої освіти
групи ТРМ-21

_____ ГЛОБА Ірина Юріївна
(підпис)

Керівник:
_____ д.е.н., проф. МАТВІЙЧУК Л.Ю.
(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2023 р.
Гарант освітньої програми:
к. пед. наук, доцент ЗУБЕХІНА Т.В.

_____ Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *митної справи, матеріалів та технологій*

Кафедра *туризму та готельно-ресторанної справи*

Ступінь вищої освіти: *магістр*

Галузь знань: *24 Сфера обслуговування*

Спеціальність: *242 Туризм*

Освітня програма: *Туризм*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Л.Ю. МАТВІЙЧУК

« ___ » _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глобі Ірині Юрїївні

1. Тема кваліфікаційної роботи *Особливості розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах*

Керівник роботи: д.е.н., проф. Матвійчук Л.Ю.

затверджені наказом вищого навчального закладу від

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи.

3. Вихідні дані до роботи: звіти Національної туристичної організації, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, Всесвітньої туристичної організації, законодавчі та нормативні акти України щодо розвитку туризму, статистичні матеріали Державної служби статистики України, міждержавні та національні стандарти туризму, наукова та практична туристична література.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретичні аспекти розвитку туристичних локацій.

Розділ 2. Аналіз та оцінка стану туристичних локацій України.

Розділ 3. Шляхи розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах.

5. Перелік графічного матеріалу:

Скласти діаграму структури загальних втрат економіки України станом на початок 2023 року.

Сформуувати алгоритм впливу солідарного туризму на туристичні локації.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Гарант освітньої програми	доц. Зубехіна Т.В.		
Розділ 1. Теоретичні аспекти розвитку туристичних локацій	проф. Матвійчук Л.Ю.		
Розділ 2. Аналіз та оцінка стану туристичних локацій України	проф. Матвійчук Л.Ю.		
Розділ 3. Шляхи розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах	проф. Матвійчук Л.Ю.		
Висновки	проф. Матвійчук Л.Ю.		
Нормо контроль	доц. Зубехіна Т.В.		

7. Дата видачі завдання «01» листопада 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обґрунтування вибору теми кваліфікаційної роботи	01.11.2022 р.	
2.	Огляд літератури та досліджування проблеми для написання кваліфікаційної роботи	01.02.2023 р.	
3.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи	01.04.2023 р.	
4.	Написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи	01.06.2023 р.	
5.	Написання проектної частини кваліфікаційної роботи	01.09.2023 р.	
6.	Висновки	01.10.2023 р.	
7.	Формування і організація списку використаних джерел	01.11.2023 р.	
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра	28.11.2023 р.	
9	Нормоконтроль	29.11.2023 р.	
10	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 7.12.2023 р.	
11	Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту	8.12.2023 р.	

Здобувач вищої освіти

Глоба І.Ю.

Керівник кваліфікаційної роботи

Матвійчук Л.Ю.

АНОТАЦІЯ

Анотація Глоби І. Ю. *Особливості розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах.* – На правах рукопису. Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня, освітньо-професійної програми «Туризм», за спеціальністю 242 Туризм, галузі знань 24 Сфера обслуговування – Луцький національний технічний університет, кафедри туризму та готельно-ресторанної справи. – Луцьк, 2023. – 71 с., список джерел з 54 найменування.

Визначено зміст та значення туристичних локацій, як місця або об'єкту, яке приваблює туристів та може бути у вигляді природних, історико-культурних, подієвих туристичних ресурсів, таких як фести, культурна спадщина, локальна їжа. Проведено аналіз стану та розвитку туристичних локацій України. Розвиток туристичних локацій в Україні під час війни є складним завданням через численні виклики та обмеження, які виникають в умовах конфлікту. Сформовано шляхи розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах. Доведено важливість формування нових туристичних маршрутів в поствоєнний час. До таких маршрутів віднесено: маршрути відновлення та надії, історико-освітні маршрути, культурні маршрути, екологічні маршрути, маршрути пам'яті та скорботи, маршрути міжнародної солідарності.

Описано сім ключових правил поведінки для туристів, які відвідують маршрути пам'яті, зокрема: повага до пам'яток, збереження чистоти; тиша та спокій, фотографування з дозволу, дотримання інструкцій, обмеження використання мобільних телефонів, повага до інших відвідувачів. Визначено, що основним інструментом розвитку туристичних локацій України на сьогодні є солідарний туризм, як концепція в індустрії туризму, яка зосереджується на підтримці та розвитку місцевих громад, соціальній відповідальності, економічній справедливості та екологічній стійкості.

Ключові слова: туристичні локації, дестинації, поствоєнне відновлення, маршрути пам'яті, солідарний туризм, конкурентоспроможність.

ANNOTATION

Abstract of *Globa I*. Peculiarities of the development of tourist locations of Ukraine in modern conditions. – On the rights of the manuscript. Qualification work of the second (master's) level, educational and professional program «Tourism», specialty 242 Tourism, fields of knowledge 24 Field of service – Lutsk National Technical University, departments of tourism and hotel and restaurant business. – Lutsk, 2023. – 71 p., list of sources with 54 names.

The meaning and significance of tourist locations, such as a place or object that attracts tourists and can be in the form of natural, historical and cultural, event tourism resources, such as festivals, cultural heritage, local food, is determined. An analysis of the state and development of tourist locations in Ukraine was carried out. The development of tourist locations in Ukraine during the war is a difficult task due to the numerous challenges and limitations that arise in the conditions of the conflict. Ways of development of tourist locations of Ukraine in modern conditions have been formed. The importance of the formation of new tourist routes in the post-war period has been proven. Such routes include: routes of restoration and hope, historical and educational routes, cultural routes, ecological routes, routes of memory and mourning, routes of international solidarity.

Seven key rules of conduct for tourists visiting memory routes are described, including: respect for monuments, keeping clean; peace and quiet, photography with permission, following the instructions, limiting the use of mobile phones, respect for other visitors. It was determined that the main tool for the development of tourist locations in Ukraine today is solidarity tourism, as a concept in the tourism industry, which focuses on the support and development of local communities, social responsibility, economic justice and environmental sustainability.

Keywords: tourist locations, destinations, post-war reconstruction, memory routes, solidarity tourism, competitiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ	11
1.1. Зміст та значення туристичних локацій в системі індустрії туризму	11
1.2. Інституційні засади розвитку туристичних локацій	17
1.3. Міжнародний досвід розвитку туристичних локацій	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТАНУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ УКРАЇНИ	24
2.1. Сучасні тенденції розвитку туристичних локацій	24
2.2. Регіональний вимір розвитку туристичних локацій України	32
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	51
3.1. Формування актуальних туристичних маршрутів в поствоєнний період	51
3.2. Розвиток маршрутів пам'яті локаціями України в сучасних умовах	54
3.3. Солідарний туризм, як новий напрям розвитку туристичних локацій в Україні	60
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток туристичних локацій в Україні в сучасних умовах є ключовим завданням для розширення економічних можливостей країни та підвищення її міжнародної привабливості, після перемоги. Україна має великий потенціал для розвитку туризму. Країна різноманітна за кліматом, ландшафтами і культурною спадщиною. Відкриття нових туристичних маршрутів, відповідно до інтересів туристів, і розвиток тематичних туристичних програм можуть привернути більше відвідувачів і збільшити прибуток. Сьогодні, актуальним є розвиток внутрішнього туризму, зокрема продовжують розвиватись туристичні локації Києва, Львова, Карпат – усталених туристичних атракцій, а також Луцька, Жовкви, Острога, Олики та інших, порівняно мало розвинених туристичних дестинацій. Крім того, сьогодні Україна є в центрі уваги усього світу та після перемоги над ворогом стане популярною туристичною дестинацією для іноземних туристів. Іноземці вже сьогодні цікавляться багатою культурною спадщиною, природною красою та історичними пам'ятками України. Розвиток туристичних локацій може сприяти покращенню міжнародних відносин, а прийом іноземних туристів сприятиме культурному обміну та створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені.

Крім того, в більшості країн, навіть у тих, де відбувались збройні конфлікти, туризм стає все більш важливою галуззю для економіки. Він приносить доходи не тільки туристичним компаніям, але і ресторанам, готелям, магазинам і транспортним підприємствам. Для відновлення економіки країни та інфраструктури регіонів, особливо тих де вона була знищена окупантами, вже сьогодні доцільно вибудовувати план та ставити питання ефективного управління та просування туристичних локацій на ринки туристичних послуг вищих ієрархічних рівнів.

Отже, розвиток туристичних локацій в Україні залишається актуальною та важливою темою, оскільки він впливає на економіку, культурний спадок, зайнятість населення та статус України на світовій арені. Залучення інвестицій,

розробка інфраструктури та маркетинг туристичних пропозицій можуть сприяти позитивному розвитку індустрії туризму в сучасних умовах.

Концептуальні аспекти розвитку туристичних локацій стали основою досліджень значної кількості науковців, серед яких: Бабушко С., Григорчук Д., Горіна Г., Безкоровайна Л., Богатирьова Г. Краснодєд, Т., Ольшанська О., Перегуда Ю., Попова, Т., Кривоберець М. Юхновська Ю. О. та інші. Однак, питання щодо розвитку туристичних локацій в Україні, залишаються невирішеними та потребують ретельного аналізу і вивчення.

В інформаційному та статистичному вимірі, цінними для достовірності розкриття теми дослідження є офіційні публікації (Всесвітньої туристичної організації, Національної туристичної організації, Асоціації гостинності України тощо). Кількісні показники, висвітлені у офіційних звітах зазначених організацій, дають можливість для застосування різних методів дослідження, порівняння з кращими практиками, аналізу та пошуку ефективних інструментів розвитку туристичних локацій в регіонах України, посилення конкурентних переваг туристичної локацій регіонів України.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є процес розвитку туристичних локацій сучасної України та їх роль в системі розвитку індустрії туризму.

Предметом дослідження роботи магістра є теоретичні та практичні засади удосконалення процесу розвитку туристичних локацій сучасної України та пошук найефективніших інструментів зазначеного розвитку з врахуванням сучасних деструктивних факторів впливу з метою майбутньої інтеграції туристичних продуктів та послуг в глобальний туристичний ринок шляхом підвищення конкурентоспроможності індустрії туризму.

Мета і завдання дослідження полягає у пошуку найефективніших напрямів розвитку туристичних локацій регіонів України з метою підвищення конкурентоздатності індустрії туризму, формування нових туристичних маршрутів в поствоєнний період для їх подальшої інтеграції до глобального туристичного ринку.

Для досягнення цієї мети в роботі вирішено *такі завдання*:

- визначення змісту та значення туристичних локацій в системі індустрії туризму;
- дослідження інституційних засад розвитку туристичних локацій;
- систематизація міжнародного досвіду розвитку туристичних локацій;
- проведення аналізу та оцінки стану туристичних локацій України;
- формування шляхів розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах.

Методи дослідження. З метою досягнення визначеної мети та поставлених завдань у кваліфікаційній роботі магістра застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: узагальнення та систематизації (для визначення змісту та значення туристичних локацій в системі індустрії туризму); аналітичні (з метою проведення аналізу стану та туристичних локацій України, та систематизації туристичних локацій в регіонах); процесний підхід (для формування актуальних туристичних маршрутів в поствоєнний період); графічний (для формування діаграми структури загальних втрат економіки України станом на початок 2023 року); табличні методи (для наочного відображення статистичного матеріалу досліджуваної проблеми).

Інформаційною базою дослідження є офіційні публікації Всесвітньої туристичної організації, Національної туристичної організації України, Асоціації індустрії гостинності України, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, професійних туристичних асоціацій та спілок, нормативні та законодавчі положення України щодо розвитку туристичних локацій, статистичні дані Державної служби статистики України, статистичні дані розвитку індустрії туризму, Державного агентства розвитку туризму, наукові публікації з туризму та монографії вітчизняних і зарубіжних вчених.

Новизна дослідження полягає у визначенні найефективніших напрямів розвитку туристичних локацій регіонів України з метою підвищення конкурентоздатності індустрії туризму.

Вперше визначено та описано сім ключових правил поведінки для туристів, які відвідують маршрути пам'яті, зокрема: повага до пам'яток, збереження чистоти; тиша та спокій, фотографування з дозволу, дотримання інструкцій, обмеження використання мобільних телефонів, повага до інших відвідувачів. Запропоновані правила мають на меті надати чіткі вказівки щодо відповідної та шанобливої поведінки на маршрутах пам'яті, забезпечуючи, що відвідування цих місць відбувається з належною повагою та усвідомленням їхньої історичної та культурної значущості.

Практичне значення отриманих результатів дослідження має актуальне спрямування для суб'єктів індустрії туризму та полягає в тому, що у дослідженні запропоновано формувати нові туристичні маршрути в поствоєнний час (маршрути відновлення та надії, історико-освітні маршрути, культурні маршрути, екологічні маршрути, маршрути пам'яті та скорботи, маршрути міжнародної солідарності). Крім того, визначено правила поведінки для туристів, які відвідують маршрути пам'яті. Зазначені пропозиції допоможуть суб'єктам індустрії туризму ефективно розвивати туристичні локації в поствоєнний період.

Апробація результатів дослідження. Основні висновки та результати дослідження апробовані та опубліковані у вигляді тез у Студентському науковому віснику ЛНТУ, серія технічні науки (Луцьк, 2023 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та додатків; містить 71 сторінку тексту, 5 рисунків, 13 таблиць. Список джерел включає 54 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ

1.1. Зміст та значення туристичних локацій в системі індустрії туризму

Дослідження туристичних локацій залишається важливим і актуальним напрямом, оскільки такі локації мають безпосередній вплив на економіку, культуру, природні ресурси та суспільство загалом. Зокрема, туризм є важливою галуззю для багатьох країн і регіонів, і дослідження туристичних локацій допомагає розуміти його економічний вплив. Це включає в себе створення робочих місць, збільшення обсягів продажів, податкові надходження, інвестиції в інфраструктуру та більший обсяг попиту на послуги.

Туристичні локації часто мають культурне, історичне та екологічне значення. Дослідження цих місць допомагає зберегти та оцінити цю спадщину. Воно також допомагає зрозуміти взаємодію між місцевими жителями і туристами, що може мати важливий соціокультурний вплив [14]. Туристичні локації можуть бути вразливими перед загрозами, такими як забруднення навколишнього середовища, перенаселення та знищення природних ресурсів. Дослідження сприяє розробці стратегій сталого розвитку та збереження природи в цих місцях.

Дослідження туристичних локацій допомагає визначити туристичний потенціал місця і розробляти ефективні маркетингові стратегії для привертання туристів. Крім того, воно допомагає управляти туристичними потоками та забезпечувати безпеку відвідувачів. Дослідження туристичних локацій може бути важливим інструментом для геополітичного аналізу та кризового управління в разі кризових ситуацій, таких як природні лихоліття, епідемії або терористичні події [25].

Значна кількість дослідників намагалася охарактеризувати поняття «туристична локація». Так, на рис. 1.1 представлено трактування даного поняття кількома дослідниками.

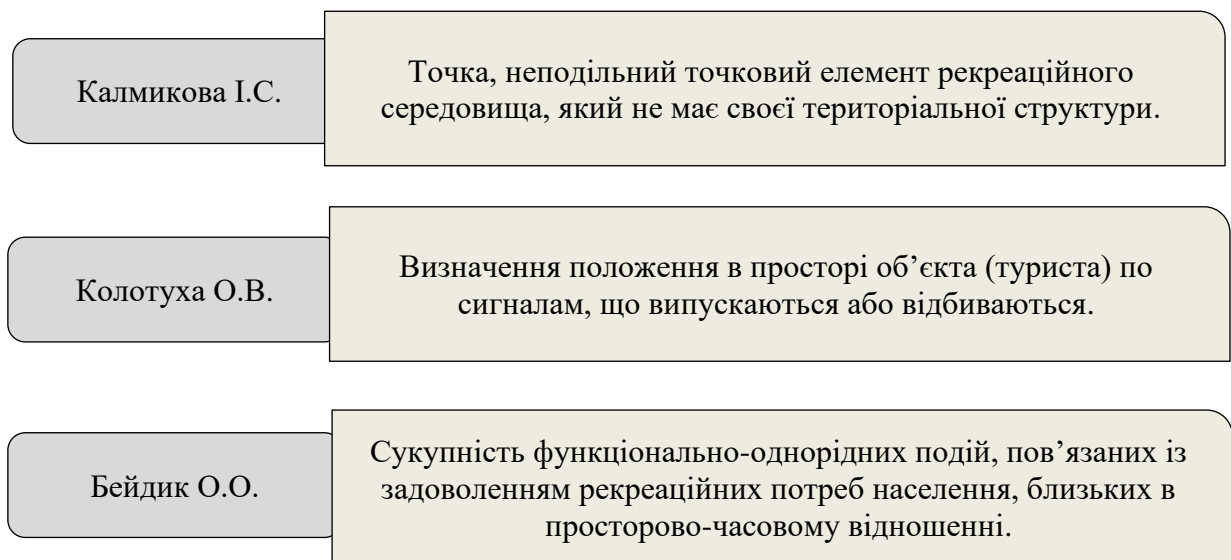

Рис. 1.1. Тракткування дефініції «туристична локація».

Джерело: складено за матеріалами [20, 21, 39].

Дефініція «локація» походить від «location» – розташування, місце знаходження, місце перебування. За тлумаченням Калмикової І.С., «рекреаційна локація сільського зеленого туризму – це точка, неподільний точковий елемент рекреаційного середовища, який не має своєї територіальної структури». В основі зазначеної локації лежить форма територіального зосередження рекреаційної діяльності, тому локація не ототожнюється з одиницями рекреаційного районування, що є перевагою зазначеного поняття [20].

Колотуха О.В. трактує локацію як визначення положення в просторі об'єкта (туриста) по сигналам, що випускаються або відбиваються. Наприклад – GPS локація [21].

За Бейдиком О.О. просторово-часова локалізація рекреаційного процесу – сукупність функціонально-однорідних подій, пов'язаних із задоволенням рекреаційних потреб населення, близьких в просторово-часовому відношенні [39].

Таким чином, туристичну локацію будемо трактувати як місце або об'єкт, яке приваблює туристів та може бути у вигляді природних, історико-культурних, подієвих туристичних ресурсів, таких як фести, культурна

спадщина, локальна їжа. Правильна та продумана промоція дає можливість будь якій туристичній локації стати цікавою для туристів та провідною за відвіданням, і як результат сприяти соціально-економічному розвитку регіонів.

Загалом, дослідження туристичних локацій має велике значення для забезпечення сталого розвитку, збереження культурної та природної спадщини, забезпечення економічного росту та покращення якості життя в місцях, які залучають туристів. Так, туристична локація – це місце або об'єкт, який приваблює туристів і відвідувачів з інших регіонів або країн [42]. Це може бути регіон, місто, природна атракція, культурна спадщина, готель, ресторан, пляж, парк або будь-яке інше місце, яке пропонує цікаві розваги, відпочинок або можливість відкривати щось нове.

Визначимо основні ознаки туристичної локації, до яких віднесемо:

- привабливість – це місце має щось особливе або цікаве для туристів, як можуть бути природні краси, історичні пам'ятки, архітектурні чудеса, культурні події тощо;

- інфраструктура – туристичні локації часто розвивають інфраструктуру для забезпечення комфорту та зручності відвідувачів. Це може включати в себе готелі, ресторани, транспортні засоби, екскурсії, магазини і інші послуги;

- продаж та маркетинг – туристичні локації активно просуваються та рекламуються, щоб привернути туристів. Це може включати в себе рекламні кампанії, участь у туристичних ярмарках, створення туристичних брошур та інші заходи;

- економічні користі – туризм може стати важливою складовою економіки регіону або країни. Він може створювати робочі місця, збільшувати обсяги продажів та споживання, а також сприяти розвитку інфраструктури;

- послуги для туристів – туристичні локації часто пропонують різні послуги для задоволення потреб відвідувачів, такі як екскурсії, оренда автомобілів, оренда житла, музеї, ресторани і багато інших.

Приклади туристичних локацій включають такі місця, як Париж зі своїм Ейфелевим вежею, Гранд Каньйон в США, Мачу-Пікчу в Перу, або пляжі на

Карибських островах. Туризм може бути важливою галуззю для багатьох країн та регіонів і внести суттєвий внесок в їхню економіку.

Розглянемо фактори, які впливають на розвиток туристичних локацій (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Фактори, які впливають на розвиток туристичних локацій

Фактор	Опис
Географічне положення	Розташування локації відносно географічних об'єктів, доступність морів, річок, океанів, гір тощо.
Природні умови	Клімат, природні краси, ландшафт, фауна та флора, наявність природних резерватів.
Культурна спадщина	Історичні пам'ятки, культурні об'єкти, музеї, фольклор, національні традиції та обряди.
Інфраструктура	Наявність готелів, ресторанів, транспортних засобів, магазинів, медичних послуг, розваг.
Безпека та стабільність	Рівень злочинності, політична стабільність та загальна безпека для туристів.
Маркетинг та реклама	Зусилля, вкладені в просування туристичної локації, рекламні кампанії та інтернет-присутність.
Економічний потенціал	Рівень економічного розвитку регіону, можливості для інвестицій та розвитку туризму.
Транспортна доступність	Легкість доступу до туристичної локації через аеропорти, автостради, залізниці та інше.
Інновації та технології	Використання сучасних технологій для покращення туристичного досвіду та зручності.
Цінова доступність	Рівень цін на послуги, проживання та інші витрати для туристів.

Аналіз таблиці засвідчує широкий спектр фактори, які можуть впливати на розвиток туристичних локацій. Важливо зауважити, що ці фактори можуть варіюватися в залежності від конкретної локації та регіону, і їх вплив може бути різним для різних місць.

Фактори, які впливають на розвиток туристичних локацій, можна поділити на численні категорії, такі як географічні, культурні, економічні, інфраструктурні тощо [8]. До основних факторів, які впливають на розвиток туристичних локацій віднесемо:

- географічне положення – розташування туристичних локації відносно географічних об'єктів, природних умов, доступність морів, річок, океанів, гір тощо;

- природні умови – клімат, природні краси, ландшафт, фауна та флора, наявність природних резерватів;

- культурна спадщина – історичні пам'ятки, культурні об'єкти, музеї, фольклор, національні традиції та обряди;

- інфраструктура – наявність готелів, ресторанів, транспортних засобів, магазинів, медичних послуг, розваг;

- безпека та стабільність – рівень злочинності, політична стабільність та загальна безпека для туристів;

- маркетинг та реклама – зусилля, вкладені в просування туристичної локації, рекламні кампанії та інтернет-присутність;

- економічний потенціал – рівень економічного розвитку регіону, можливості для інвестицій та розвитку туризму;

- транспортна доступність – легкість доступу до туристичної локації через аеропорти, автостради, залізниці та інше;

- інновації та технології – використання сучасних технологій для покращення туристичного досвіду та зручності;

- цінова доступність – рівень цін на послуги, проживання та інші витрати для туристів.

Крім зазначених факторів впливу на розвиток туристичних локацій, доцільно визначити специфічні їх типи:

- туристична інфраструктура – наявність атракцій, розважальних комплексів, екскурсійних послуг, гідів та інфраструктури для туристів;

- співпраця з громадою – залучення місцевих жителів до розвитку туризму, підтримка та співпраця з місцевими громадами;

- соціокультурні та політичні фактори – вплив соціокультурних та політичних подій на імідж локації та туристичну активність;

- сезонність – залежно від сезону та погодних умов, попит на туризм може коливатися;

- співробітництво з іншими локаціями – партнерство з іншими туристичними об'єктами чи регіонами для залучення туристів.

Ці фактори можуть взаємодіяти та варіюватися в залежності від конкретної локації та її унікальних характеристик. Розуміння цих факторів і їх оптимальне використання допомагають залучити більше туристів та розвивати туристичний сектор.

Таким чином, основним фактором розвитку туристичних локацій є фактори локалізації – визначають фактичну рекреаційну та туристичну придатність території; маркетинг і брендинг, що прослідковують та створюють нові стандарти та еталони [16].

Кожна туристична локація в регіонах може зовсім по-різному заповнюватися туристами протягом року. У зв'язку з цим попит на туристичні продукти та послуги в окремому регіоні, країні, в масштабах всієї планети різний.

Зазначене дозволяє визначити основний зміст туристичних локацій, який полягає у виконанні таких умов як: атрактивність, доступність, наявність зручностей, наявність посередників та допоміжних служб, організація діяльності туристів, наявність підготовленого туристичного продукту, який переважно має комплексний характер. Зважаючи на тему нашого дослідження, вважаємо за доцільне розглянути інституційні засади розвитку туристичних локацій [1].

1.2. Інституційні засади розвитку туристичних локацій

Розвиток туристичних локацій вимагає наявності інституційних засад, які створюють сприятливе середовище для розвитку туризму і забезпечують його сталість та якість. Дослідження інституцій в туризмі допомагають розуміти, які інституційні структури і процеси можуть сприяти сталому, прибутковому та екологічно відповідальному розвитку туризму і рекреації [26]. Ця інформація може служити основою для розробки ефективної та сталої політики в цій галузі.

Наявність чіткої та консистентної правової бази, яка регулює туристичну діяльність, включаючи візовий режим, ліцензування, санітарні та екологічні стандарти, є важливим аспектом розвитку туризму. Це надає впевненість туристам і інвесторам. Інституції повинні сприяти маркетинговим ініціативам для просування туристичних локацій [19]. Це може включати участь у міжнародних виставках, створення рекламних кампаній та інші заходи для залучення туристів. Для приваблення туристів і забезпечення їх комфорту і безпеки необхідна якісна туристична інфраструктура, така як готелі, ресторани, транспортні засоби, медичні послуги тощо. Збереження природи та культурного спадку є важливою складовою розвитку туризму. Інституції повинні регулювати доступ до природних резерватів і історичних об'єктів, а також встановлювати правила їх використання.

Розвиток туристичних локацій вимагає кваліфікованого персоналу. Інституції можуть сприяти навчанню та підвищенню кваліфікації фахівців у галузі туризму, включаючи гідів, готельних працівників та інших. Урядова або приватна фінансова підтримка може стимулювати розвиток туризму, зокрема шляхом інвестицій у інфраструктуру, рекламні кампанії та інші проекти. Податкова система може впливати на розвиток туризму [38]. Податкові пільги для туристичних підприємств і туристів можуть стимулювати розвиток галузі. Залучення громадськості до розвитку туристичних локацій, включаючи місцеві організації та мешканців, може сприяти створенню позитивного іміджу та підтримці туризму.

Загальний успіх розвитку туристичних локацій залежить від ефективної співпраці між різними інституціями, включаючи урядові органи, туристичні агентства, громадські організації та інвесторів [42]. Ці інституційні засади створюють стійку та прибуткову туристичну індустрію, яка приносить користь як економіці, так і культурі місцевих спільнот.

Таблиця 1.2

Інституційні засади, які грають важливу роль у розвитку туристичних локацій:

Інституційна складова	Зміст інституційного складової
Правова база	Наявність чіткої та консистентної правової бази, яка регулює туристичну діяльність, включаючи візовий режим, ліцензування, санітарні та екологічні стандарти, є важливим аспектом розвитку туризму. Це надає впевненість туристам і інвесторам
Маркетинг і просування	Інституції повинні сприяти маркетинговим ініціативам для просування туристичних локацій. Це може включати участь у міжнародних виставках, створення рекламних кампаній та інші заходи для залучення туристів.
Інфраструктура та послуги	Для приваблення туристів і забезпечення їх комфорту і безпеки необхідна якісна туристична інфраструктура, така як готелі, ресторани, транспортні засоби, медичні послуги тощо
Охорона природи та культурного спадку	Збереження природи та культурного спадку є важливою складовою розвитку туризму. Інституції повинні регулювати доступ до природних резерватів і історичних об'єктів, а також встановлювати правила їх використання.
Освіта та навчання	Розвиток туризму вимагає кваліфікованого персоналу. Інституції можуть сприяти навчанню та підвищенню кваліфікації фахівців у галузі туризму, включаючи гідів, готельних працівників та інших
Фінансова підтримка	Урядова або приватна фінансова підтримка може стимулювати розвиток туризму, зокрема шляхом інвестицій у інфраструктуру, рекламні кампанії та інші проекти
Податкова політика	Податкова система може впливати на розвиток туризму. Податкові пільги для туристичних підприємств і туристів можуть стимулювати розвиток галузі
Співпраця громадськістю	Залучення громадськості до розвитку туристичних локацій, включаючи місцеві організації та мешканців, може сприяти створенню позитивного іміджу та підтримці туризму.

Загальний успіх розвитку туристичних локацій залежить від ефективної співпраці між різними інституціями, включаючи урядові органи, туристичні агентства, громадські організації та інвесторів [10]. Ці інституційні засади створюють стійку та прибуткову туристичну індустрію, яка приносить користь як економіці, так і культурі місцевих спільнот.

Інституційна інфраструктура є основою розвитку туристичних локацій. Основними проблемами, що деструктивно впливають на розвитку туристичних локацій в регіоні є недосконалість нормативно-правової бази систематичне реформування туристичного сектору. Згідно проведених досліджень, уніфікована інституційна інфраструктура розвитку туристичних локацій, з визначеними змістовними складовими, представлена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Інституційна інфраструктура розвитку туристичних локацій.

Туристична інфраструктура, згідно проведених досліджень, є недостатньо розвинута в межах дослідження, а у зв'язку з руйнуваннями пов'язаними з військовою агресією росії в Україні, потребує відновлення в більшості регіонів та потребує розвитку і розбудови.

1.3. Міжнародний досвід розвитку туристичних локацій

Міжнародний досвід розвитку туристичних локацій має велику актуальність в сучасному світі, оскільки туризм є важливою галуззю господарства для багатьох країн і регіонів. Зростання інтересу до подорожей та туристичних пригод стимулює необхідність розвитку туристичних локацій і залучення іноземних туристів [5]. Наведемо основні переваги впровадження міжнародного досвіду розвитку туристичних локацій:

1. Економічні вигоди. Туризм приносить значні прибутки для багатьох країн, створюючи нові робочі місця, сприяючи росту місцевих підприємств і інфраструктури. Вивчення міжнародного досвіду може допомогти іншим країнам оптимізувати свій туристичний сектор і забезпечити стає економічне зростання;

2. Збереження культурної спадщини. Туризм може сприяти збереженню і відновленню культурних та історичних пам'яток. Іноземні туристи часто відвідують історичні місця, музеї і традиційні фестивалі, що створює інтерес і фінансову підтримку для їхнього збереження;

3. Підвищення якості послуг. Впровадження міжнародного досвіду дозволяє вдосконалити якість обслуговування та інфраструктуру туристичних локацій. Це сприяє задоволенню потреб і очікувань туристів і позитивному враженню від країни або регіону;

4. Співпраця та обмін досвідом. Міжнародний досвід може сприяти обміну кращими практиками між країнами і регіонами. Країни можуть взяти на замітку рішення та стратегії, які виявилися успішними в інших місцях;

5. Сприяння сталому розвитку. Розвиток туризму може бути спрямованим на досягнення сталого розвитку, який враховує соціальні, екологічні і економічні аспекти. Міжнародний досвід допомагає розвивати туризм, який мінімізує негативний вплив на природу і суспільство.

Усі ці переваги підкреслюють актуальність впровадження міжнародного досвіду розвитку туристичних локацій. Знання та інсайти з інших країн можуть

бути важливими для розвитку туристичної індустрії та досягнення її потенціалу для розвитку та підвищення якості життя місцевого населення.

Таблиця 1.3

Світовий досвід розвитку туристичних локацій

Країна	Основні аспекти розвитку туризму
Іспанія	Культурні тури і пляжний відпочинок, збереження історичної спадщини.
Нова Зеландія	Природні краси, екотуризм, стале управління туризмом.
Таїланд	Екзотичні пляжі, кулінарний туризм, розвиток інфраструктури.
Японія	Культурна спадщина, технологічні інновації, гостинність.
Греція	Антична спадщина, острівний туризм, кулінарні враження.
Норвегія	Фьорди, гірські екскурсії, сталість інфраструктури.

В багатьох країнах спостерігається успішний розвиток туристичних локацій через їх успішний досвід і підходи до розвитку туризму.

Іспанія відома своєю різноманітністю туристичних пропозицій, включаючи пляжний відпочинок на узбережжі Коста-дель-Соль, культурні тури в містах, таких як Барселона та Мадрид, і гастрономічний туризм. Іспанія добре зберегла свою історичну спадщину та розвинула інфраструктуру для туристів.

Нова Зеландія славиться своєю природною красою, включаючи гори, озера і національні парки. Нова Зеландія успішно розвиває екотуризм і ставить акцент на сталий розвиток, зберігання природи і культурної спадщини.

Таїланд приваблює туристів своєю екзотичною культурою, чудовими пляжами та гостинністю місцевого населення. Країна успішно розвиває туризм завдяки маркетинговим ініціативам, розвитку інфраструктури і ресторанній сфері.

Японія привертає туристів своєю унікальною культурною спадщиною, технологічними інноваціями та високим рівнем послуг. Країна вдало поєднує традиційне і сучасне, інвестує в розвиток туризму та вдосконалює інфраструктуру для іноземних гостей.

Греція славиться своєю античною спадщиною, острівними красами та кулінарними враженнями. Країна активно привертає туристів завдяки розвитку острівного туризму та збереженню культурної спадщини.

Норвегія відома своєю захоплюючою природою, мальовничими фьордами, горами і питомими місцями, які приваблюють туристів з усього світу. Фьорди, такі як Сьонн та Нордфьорд, є справжньою окрасою Норвегії. Туристи можуть подивитися на вражаючі види, подорожувати на катерах та відвідувати маленькі села вздовж берегів. Острови, такі як Осло, Берген і Тромсе, пропонують унікальний змішаний досвід міського і природного життя. У цих містах можна відвідати музеї, ресторани та культурні заходи. Північні сьайво – неймовірне явище природи, яке можна спостерігати в північних частинах Норвегії, таких як Тромсе. Відвідувачі приходять сюди, щоб побачити це магічне світло на небі [27].

Вивчення досвіду цих країн може бути корисним для розвитку туристичних локацій в регіонах України, проте важливо брати до уваги унікальність кожного місця і призначення для туризму. Ці країни можуть слугувати прикладами ефективних стратегій розвитку туристичних локацій, які можуть бути адаптовані для інших регіонів та сприяти сталому росту туристичної галузі. Важливо брати до уваги контекст і унікальність кожного місця при плануванні розвитку туристичних локацій [39].

Зважаючи на транскордонне розміщення багатьох регіонів України, які зберегли свій туристичний потенціал та можуть розвивати свої туристичні локації, вважаємо за доцільне, більш детально дослідити досвід Польщі (таблиця 1.4).

Польща активно розвивала свої туристичні локації та здобула популярність серед подорожуючих. Польща пропонує широкий спектр туристичних можливостей, включаючи історичні міста, гірські регіони, прибережні курорти та національні парки. Відвідувачі могли досліджувати польську культуру, історію, архітектуру та незабутню природу [45]. Польща вкладала значні кошти в розвиток туристичної інфраструктури, включаючи

готелі, ресторани, музеї та інші послуги для туристів. Інвестиції допомогли поліпшити комфорт та якість перебування для гостей. Польща отримувала фінансову підтримку від Європейського Союзу для розвитку туризму та збереження природних резерватів. Це сприяло створенню нових туристичних маршрутів та ініціатив для залучення туристів.

Таблиця 1.4

Розвиток туристичних локацій в республіці Польща

Показник розвитку туристичних локацій в Польщі	Опис показників
Різноманітність природи та культури	Широкий спектр туристичних можливостей, включаючи історичні міста, гірські регіони, прибережні курорти та національні парки.
Інфраструктура	Інвестиції в готелі, ресторани, музеї та іншу інфраструктуру для поліпшення комфорту та якості перебування туристів.
Європейські гранти	Фінансова підтримка від Європейського Союзу для розвитку туризму та збереження природних резерватів.
Популярні туристичні місця	Краків, Варшава, Гданськ, Вроцлав, гірські регіони Татри та Карпати.
Культурний та гастрономічний туризм	Маршрути для дегустації страв та вин, відкриття польської культури та кухні.
Туризм в селах та регіональних центрах	Розвиток туризму в менших містах та селах для розповсюдження туристичного потоку.
Зимовий туризм	Розвиток гірського туризму взимку в регіонах Татри та Судет для гірськолижних та інших видів спорту.

Польща мала кілька видатних туристичних локацій, таких як Краків зі своєю історичною Староміською площею, Аушвіц-Біркенау як пам'ятник Голокосту, Варшава, Гданськ та Вроцлав. Також польські гірські регіони, такі як Татри та Карпати, були популярними серед природолюбів. Польська кухня стала привабливим для гурманів, і маршрути для дегустації страв та вин стали популярними серед туристів. Польська влада постійно сприяє розвитку туризму в менших містах та селах, щоб розповсюдити туристичний потік за межі лише крупних міст. Крім того, Польща намагалася розвивати гірський туризм взимку, зокрема в регіонах Татр та Судет. Гірські курорти надавали можливість для гірськолижних та інших зимових видів спорту [32].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТАНУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ УКРАЇНИ

2.1. Сучасні тенденції розвитку туристичних локацій

Сьогодні Україна стала символом незламності та нескореності російській агресії, прикладом мужності й сили духу у відстоюванні своєї свободи і незалежності. Мільйони людей по всьому світу знають про Україну та підтримують українців. У багатьох виник інтерес до нашої історії, традицій, цінностей. Тож після нашої Перемоги, коли відкриються аеропорти, можемо сподіватися на великий потік туристів [17]. Навіть сьогодні, незважаючи на військову агресію росії, в деяких містах України з'являються індивідуальні туристи, які пересуваються залізничним та автотранспортом. Крім того, сьогодні в Україні широкого розвитку набуває волонтерський туризм, з розвитком відповідних локацій. Волонтери зі всього світу їдуть з допомогою в Україну. Сьогодні світова туристична спільнота засуджує дії росії. Україна зазнала значних втрат через агресію росії (рис. 2.1). Так, Всесвітня туристична організація, яка є структурою ООН виключила зі своєї команди росію, а цьогорічним девізом обрала – «Туризм це не тільки мандрівки, це мир».

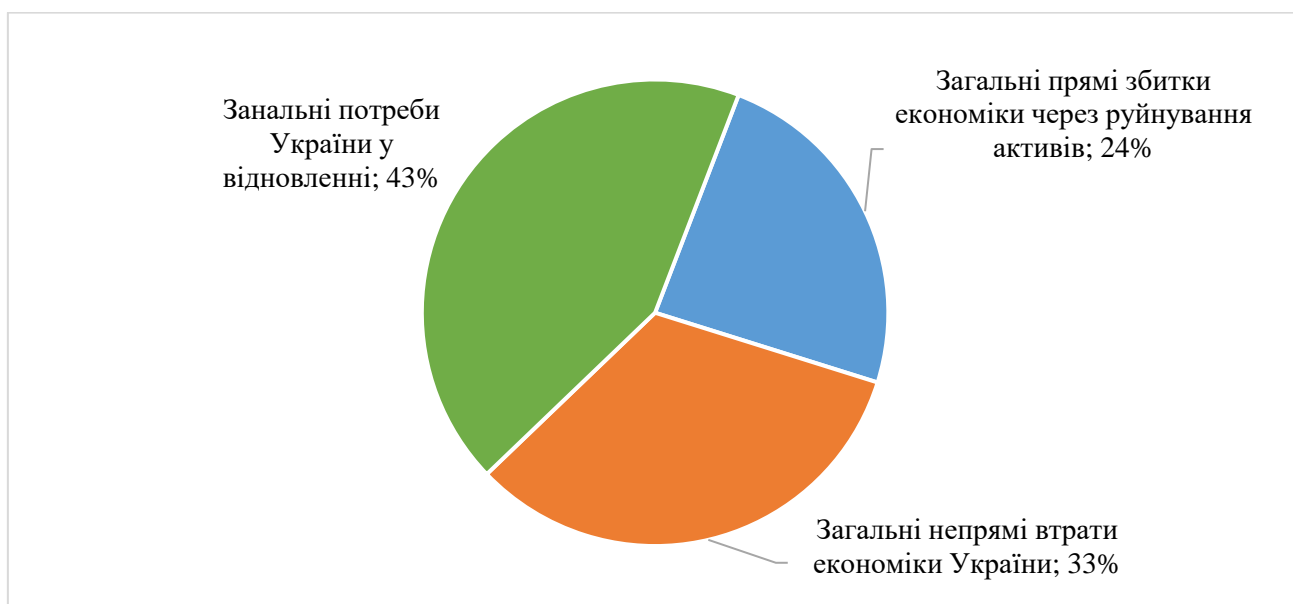

Рис. 2.1. Структура загальних втрат економіки України станом на початок 2023 року.

Сучасні тенденції розвитку туристичних локацій в Україні включають в себе ряд факторів, які впливають на туристичну інфраструктуру та зручності для відвідувачів. Незважаючи на військову агресію росії, Україна постійно вдосконалює інфраструктуру включаючи дороги, готелі, ресторани та інші зручності для туристів. Це допомагає полегшити доступ до популярних туристичних регіонів. Особливо зростає інтерес до сільського туризму, який дозволяє туристам познайомитися з сільським життям, взяти участь у сільськогосподарських роботах, та смакувати сільські страви. Зростає попит на природу та екологічно чисті регіони [34]. Національні парки, заповідники та ліси приваблюють туристів, які цінують природу.

Україна має розмаїття культурних та історичних пам'яток, і туристи все більше цікавляться відвідуванням музеїв, церков та історичних місць. Українська кухня стає все більш популярною серед гурманів. Туристи шукають можливість смакувати страви та продукти місцевої кухні. Україна має численні святині та паломницькі місця для віруючих туристів, такі як Києво-Печерська Лавра та інші святині [20].

Завдяки інтернету та мобільним додаткам туристи можуть легко планувати подорожі, бронювати готелі та квитки на транспорт, а також знаходити інформацію про туристичні об'єкти. Україна розвиває нові туристичні маршрути, включаючи маршрути для велосипедистів, пішоходів, гірськолижні траси, та інші. Окрім великих міст, туристи все частіше обирають менші міста та села для відпочинку, де можна відчувати аутентичну українську атмосферу [2]. Усе зазначене свідчать про поступовий розвиток туризму в Україні та зростаючий інтерес до різних аспектів її культури, природи, і історії.

У світових тенденціях спостерігається збільшення тривалості подорожей. Якщо у 2019 році середня тривалість внутрішньої поїздки становила 4 дні, а міжнародної – 9 днів, то у 2021 році понад 52% мандрівників у всьому світі віддали перевагу тривалішому перебуванню – приблизно кожен четвертий з опитаних продовжував свій тур до 10 ночей. Це в першу чергу було пов'язано з пандемією.

Крім того, згідно з опитування, проведеним Європейською туристичною комісією, більшість європейців сьогодні віддають перевагу короткостроковим подорожам до менш людних, природних об'єктів, незнайомих місць, національних парків, заповідних територій, сільських поселень. Збільшення інтересу до подібних туристичних об'єктів можна спостерігати в бронюванні квитків до природних національних парків між 2019 та 2021 роками (на 37% та на 233,5%, порівняно з 2020 роком) [12]. Таким чином, значно підвищується інтерес до природних туристичних локацій.

Ще одним важливим трендом, зважаючи на темку нашого дослідження є, підтримка локальних виробників. Так, у світовій туристичній практиці з'явилося нове поняття – «Philantourism», що являє собою один з варіантів волонтерського туризму. Сучасні мандрівники свідомо обирають місце для наступного відпочинку з метою підтримки місцевих громад, витрачаючи свої гроші не просто на подорож, а з метою підтримки локальних проектів та заходів для розвитку місцевої економіки.

Вважаємо за доцільне зазначити, що сучасна молодь швидше адаптується до нових умов подорожей. Сьогодні більшість досліджень засвідчує що портрет потенційного мандрівника 2023 року у світі являє собою молоду та усміхнену людину. Так, найшвидше до усіх наявних змін, пов'язаних із перешкодами (пандемія, економічні та політичні кризи тощо), адаптувалася молодь. Саме молоді люди демонструють готовність мандрувати незважаючи на обмеження та бронюють обрані локації для відпочинку в основному через онлайн. Сьогодні соціальні мережі та цифровий маркетинг стали важливим інструментом сучасної реклами і, ще довго, залишатимуться такими в довгостроковій перспективі [46]. Сьогодні найпопулярнішою соціальною мережею, яку використовують як джерело натхнення для мандрівок, визначено платформу «Instagram».

За офіційними даними ДАРТ, до ТОП-10 найпопулярніших локацій для відвідування серед молоді в Україні у 2021 році увійшли:

- парки розваг,

- зоопарки,
- музеї,
- акваріуми,
- ботанічні сади,
- гори,
- визначні пам'ятки,
- історичні місця,
- озера,
- храми та інші місця паломництва.

За результатами дослідження ДАРТ, найчастіше українці, плануючи туристичні подорожі, беруть до уваги поради друзів та родичів, що мешкають в Україні. Розглянемо найбільші туристичні локації України (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Популярні туристичні локації в Україні

Місце	Регіон	Опис
Київ	Київська область	Столиця України, багато історичних пам'яток та культурних подій.
Львів	Львівська область	Місто з великою кількістю архітектурних скарбів і кав'ярнями.
Одеса	Одеська область	Морське узбережжя, пляжі та розваги.
Карпати	Західна Україна	Гірський регіон з відмінними місцями для гірського туризму.
Черкаси	Черкаська область	Національний заповідник «Чигирин», річка Дніпро.
Кам'янець-Подільський	Хмельницька область	Давнє місто з мальовничими фортецями та старовинним центром.
Тернопіль	Тернопільська область	Старовинна архітектура, Тернопільський замок та Тернопільський став
Яремче	Івано-Франківська область	Мальовничий курортний район у Карпатах.
Луцьк	Волинська область	Старовинне, мультикультурне місто. Приємне відкриття для туристів

Ця таблиця представляє лише невелику частину туристичних локацій в Україні, і кожен регіон має свої унікальні визначні місця та пам'ятки. Україна має багатий культурний спадок, природну красу та історичні скарби, які пропонують різноманітні можливості для туризму.

Україна – країна з великою кількістю цікавих та привабливих атракцій для відвідувачів. Ось декілька найпопулярніших місць і атракцій для туристів: Столиця України має багато історичних та культурних атракцій, включаючи Софіївський собор, Києво-Печерську лавру, Майдан Незалежності та величні музеї.

Львів – місто славиться своєю культурною спадщиною, старовинною архітектурою та чудовою кавою. Популярні місця включають Ринок, Львівську оперу, лавандовий ланцюг та багато інших.

Одеса – місто на березі Чорного моря славиться своєю морською атмосферою, Дерибасівською вулицею, Одеським оперним театром та Приморським бульваром.

Карпати в Україні приваблюють туристів своєю природною красою. Ця гірська область пропонує зимові та літні види відпочинку, включаючи гірські лижні курорти та туристичні маршрути.

Черкаси та Каньйон річки Дніпро: У цьому регіоні можна знайти чудовий природний ландшафт та можливості для активного відпочинку, такі як велосипедні та водні види спорту.

Кам'янець-Подільський – старовинне місто оточене водяними валами та зберегло численні середньовічні архітектурні пам'ятки, включаючи Кам'янець-Подільську фортецю.

Тернопіль – місто славиться своєю старовинною архітектурою, включаючи Тернопільський замок та Тернопільський став.

Місто Яремче – комфортна локація та ідеальний варіант для тих, кому хочеться піти у гори. Має готелі, вілли, приватні садиби, колиби, ресторани, кафе та піцерії. Найбільш популярне місце для інстаграмних фотосесій туристів – «Дівочі Сльози» – водоспад, що розташований на захід від Яремча, на річці Жонка. Висота перепаду води – 1,7 метра. Вище по течії (150-200 метрів) розташовується водоспад «Чоловічі Сльози», проте він менш популярний.

Луцьк – приємне відкриття для туристів. Місто є мультикультурною столицею Волині .

Це лише кілька з численних атракцій, які можна відвідати в Україні. У кожному регіоні країни є свої унікальні місця, які привертають туристів своєю унікальністю і красою.

Зазначимо на важливості розвитку солідарного туризму – формату, коли в результаті поїздок відбувається усвідомлена підтримка місцевих громад і локальних бізнесів. Приміром, це може бути замовлення обідів у ресторані в Бучі, співробітники якого пережили окупацію, може бути оплата вхідного квитка якихось послуг, наприклад в екопарку [47]. І ці кошти заклади використовують, щоб відновити свою територію, поповнити колекцію тварин.

Також прикладом солідарного туризму може бути дегустаційний візит на грибну ферму в Яблунівці. Хоч ця територія і не була під окупацією, але ця ферма відома тим, що на початку повномасштабної війни віддала на потреби ТрО 60 тонн печериць. Тому ці локації потребують підтримки, а туристи, які там бувають і залишають свої кошти, цю підтримку дають

Крім того, уже зараз можна бачити досить багато туристів на вулицях Львова. Причому там гуляють туристи не лише з нашої країни, приїжджають цілі групи іноземців із сусідньої Польщі. Це дуже правильний меседж, який Україна відправляє світові. Бо простий іноземець у себе в країні в основному бачить повідомлення про війну, руйнування, загиблих під час війни. Це також потрібно показувати, щоб ми продовжували отримувати допомогу від наших іноземних партнерів. Але варто доносити іноземцям і те, що не вся територія України є зруйнована, у нас чимало відносно безпечних міст у країні. І цей меседж нам потрібно доносити до наших закордонних партнерів як на рівні бізнесу, так і на державному.

Солідарний туризм, також відомий як відповідальний туризм або сталий туризм, це підхід до туризму, який акцентує на екологічній, соціальній та культурній сталості та взаємодопомозі [39]. Цей підхід стає все більш популярним у світі, і він може грати важливу роль у розвитку туристичних локацій. Солідарний туризм сприяє збереженню природних ресурсів і культурних спадків. Туристи сприяють охороні природи та культурному

спадку, дотримуючись екологічних та культурних стандартів. Солідарний туризм може забезпечувати додатковий прибуток для місцевих жителів. Він сприяє створенню робочих місць і підтримує місцеву економіку шляхом споживання місцевих продуктів та послуг. Солідарний туризм сприяє сталому розвитку туристичних регіонів, допомагаючи збалансувати інтереси туризму з екологічними та соціальними побутовими потребами місцевого населення. Солідарний туризм підтримує розвиток різноманітних видів туристичних пропозицій, таких як екологічний туризм, культурний обмін, агротуризм тощо, що робить місцевість привабливою для різних видів туристів [23]. Солідарний туризм може сприяти обміну знань та досвідом між туристами та місцевим населенням, що сприяє взаємному збагаченню. Солідарний туризм покликаний покращити етичні практики в туризмі, включаючи відмову від використання експлуатації та шкідливих практик.

Зважаючи на важливість збереження природи та культурного спадку, а також на позитивний вплив на місцеві громади та економіку, солідарний туризм може бути важливим інструментом для розвитку туристичних локацій у більш сталий спосіб.

Розвиток туристичних локацій в Україні під час війни є складним завданням через численні виклики та обмеження, які виникають в умовах конфлікту [32]. Однак існують деякі можливості і підходи, які можуть сприяти збереженню і навіть розвитку туризму в Україні навіть у цих умовах, що відображено в таблиці 2.2.

У будь-якому разі, розвиток туризму в умовах війни вимагає великих зусиль, співпраці між владою, громадськістю та бізнесом, а також надзвичайної уваги до безпеки туристів.

Державне агентство розвитку туризму оновило перелік «Туристичних магнітів України», до розширеного списку увійшло 170 визначних місць з усіх 25 областей, зокрема у Криму. Найбільше «магнітів» зосереджено в семи західних регіонах – 61 об'єкт культурної, релігійної та історичної спадщини. Саме тут знаходиться найбільше унікальних історичних та природних об'єктів.

Перспективи розвитку туристичних локацій України

Перспектива	Зміст
Збереження культурної спадщини	Україна має багатий культурний спадок, і зусилля повинні бути спрямовані на збереження та реставрацію історичних пам'яток, музеїв, церков і інших культурних об'єктів. Це може створити можливості для культурного туризму
Розвиток альтернативних маршрутів	Внаслідок конфлікту деякі регіони є недоступні для туристів, але інші місця в країні все ще можуть бути безпечними для відвідування. Розробка альтернативних маршрутів із залученням менш популярних регіонів може бути корисною
Підтримка місцевого бізнесу	Під час конфлікту місцевий бізнес може страждати. Підтримка місцевих готелів, ресторанів, магазинів та інших туристичних підприємств може сприяти підтримці економіки регіонів
Збереження природних резерватів	Україна має багатий природний потенціал. Збереження та охорона природних резерватів і парків важливі для розвитку екологічного туризму
Промоція безпеки	Організація заходів для забезпечення безпеки туристів та інформування про ризики може позитивно вплинути на туристичний імідж України
Міжнародний туризм	Працюючи на міжнародному рівні, Україна може співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями, щоб сприяти розвитку туризму
Розробка туристичних продуктів	Спеціалізовані туристичні програми та продукти, такі як культурні маршрути, гастротуризм, екотуризм, можуть привернути різні категорії туристів

Також 32 туристичні об'єкти, серед яких вісім природоохоронних територій, розташовані у п'яти центральних областях. На півночі країни можна відвідати 27 туристичних магнітів, зокрема природні парки та заповідники. У трьох східних областях, де триває окупація й обстріли, є 20 туристичних об'єктів. У південних регіонах та Криму є 31 туристична локація, переважно культурні та природні. Зокрема у Криму виокремили Ластівчине гніздо, гору Ай-Петрі, Херсонес Таврійський, Генуезьку фортецю, Фортецю «Керч» Форт і Тотлебен. Загалом у 25 областях є 170 визначних туристичних місць.

Таким чином, 2023 рік для туристичної галузі України став роком внутрішнього туризму. Завдяки українцям, які продовжують подорожувати й відпочивати у своїй країні, туристична галузь може функціонувати та сплачувати податки [37]. Щоб стимулювати внутрішній ринок подорожей, ми разом з представниками місцевої влади, активним бізнесом та регіональними профільними асоціаціями розширили карту туристичних магнітів.

2.2. Регіональний вимір розвитку туристичних локацій України

Регіональний аналіз туристичних локацій України є актуальним і важливим завданням для розвитку туристичної галузі країни та відновлення її після перемоги над ворогом. Аналіз туристичних локацій допомагає визначити, де потрібно розвивати і покращувати туристичну інфраструктуру, таку як готелі, ресторани, дороги, музеї тощо. Це важливо для забезпечення комфорту туристів та збільшення привабливості різних регіонів. Регіональний аналіз допомагає визначити потенційні туристичні пункти, які можуть приносити більший дохід, і залучати інвестиції в ці регіони [9]. Це може сприяти економічному розвитку та збільшенню зайнятості. Аналіз допомагає збалансувати розвиток туризму зі збереженням природного середовища. Це допомагає запобігати надмірному туризму в екологічно чутливих регіонах та забезпечувати їх збереження на майбутнє.

Регіони України мають багатий культурний спадок, і аналіз туристичних локацій допомагає відзначити та просувати ці цінності. Це сприяє збільшенню інтересу до культури та історії країни. Аналіз туристичних локацій може сприяти розвитку співпраці між різними регіонами України. Спільні маркетингові кампанії та проекти можуть привертати більше туристів та сприяти обміну досвідом [14]. Оскільки туризм в Україні є важливою складовою економіки та культурного розвитку, регіональний аналіз туристичних локацій залишається актуальним і важливим інструментом для розвитку галузі та країни в цілому.

Проведемо аналіз розвитку туристичних локацій України в регіональному вимірі та на предмет збереженості в період війни росії проти України та перспектив використання зазначених локацій в майбутньому. З цією метою систематизуємо найбільш значущі туристичні локації в кожному регіоні України. Скористаємось загальним підходом адміністративного поділу України на зони: центральна, західна, північна, південна та східна Україна (таблиці 2.3., 2.4., 2.5., 2.6., 2.7).

Регіональний вимір розвитку туристичних локацій центральної України

Туристична локація	Характеристика	Збереженість/ доступність	Вид туризму
1	2	3	4
<i>Вінницька область</i>			
Село Буша та Гайдамацький Яр	Трипільське житло, наскельний монастир та печери, цікаві краєвиди	збережено/ доступно	історико-культурний
Глухівський блакитноводний кар'єр	«Українське Памуккале», велика кількість білого каменю-пісковика та білої глини високої якості,	збережено/ доступно	рекреаційний
Лядова. Скельний монастир над Дністром	Лядівський Усікновенський скельний чоловічий монастир є одним із семи чудес Вінниччини	збережено/ доступно	паломницький
<i>Дніпропетровська область</i>			
Палац Культури у Жовтих Водах	Унікальний архітектурний об'єкт	збережено/ доступно	історико-культурний
Петриківський музей етнографії	Речі з колишнього осередку петриківського розпису фабрики «Дружба»	збережено/ доступно	історико-культурний
Кар'єр Південного гірничо-збагачувального комбінату	Найглибший кар'єр не лише на території України, але й одним з найбільших у світі	збережено/ доступно	промисловий
<i>Кіровоградська область (Кропивниччина)</i>			
Кочубеївські штольні	Промисловий об'єкт, який здобув популярність завдяки фільму «Червоний»	збережено/ доступно	промисловий
Морозівський розріз	Колишня індустріальна пам'ятка, яка перетворилася на інстаграмну локацію	збережено/ доступно	рекреаційний
Ферма-сироварня «Лісова коза»	Ідеальна локація для любителів гастротуризму	збережено/ доступно	гастрономічний
<i>Полтавська область</i>			
Курорти Миргорода	Сім курортів із парковими зонами та набережними річки Хорол	збережено/ доступно	санаторно-лікувальний
Піраміди-усипальниці	Дві з трьох європейських пірамід знаходяться на Полтавщині	збережено/ доступно	пізнавальний
Опішня	Національний заповідник українського гончарства	збережено/ доступно	історико-культурний
<i>Черкаська область</i>			
Національний дендропарк «Софіївка»	Пам'яткою садово-паркового мистецтва 18 ст- поч.19 ст	збережено/ доступно	рекреаційний
Буцький каньйон	Природний шедевр, що утворився на гранітах річки Гірський Тікич, яким близько 2 млрд років	збережено/ доступно	екологічний
НІКЗ «Чигирин»	Унікальний заповідник Черкащини, до складу якого входить м. Чигирин – перша гетьманська столиця.	збережено/ доступно	історико-культурний

У Вінницькій області є чимало унікальних місць. Село Буша розташоване на березі річки Бушанки за 20 кілометрів від Ямполья, на кордоні з Молдовою та славиться своєю давньою історією та залишками трипільської культури. «Гайдамацький Яр» – урочище, геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. Розташований у Ямпільському та Чернівецькому районах Вінницької області. Селище Глухівці розташоване за 70 км від Вінниці та 12 кілометрів від Козятина. Має справжнє природне диво – велика кількість білого каменю-пісковика та білої глини високої якості, які знаходяться в самому селищі, а також на його південних та північно-західних околицях. Лядівський Усікновенський скельний чоловічий монастир вважається одним із семи чудес Вінниччини. Він височіє на скельній терасі 90-метрової гори над Дністром [32].

Ще одним таємничим та унікальним місцем на Вінничині є Іллінецька астроблема. Це – найдавніший в Європі метеоритний кратер, віком близько 400 – 430 мільйонів років. Численні наукові дослідження довели, що Іллінецький кратер має космічне походження і тепер є природним свідченням планетарного масштабу – зіткнення Землі з кометою або астероїдом.

На Дніпропетровщині, 2023 року, визнали туристичними магнітами шість туристичних локацій:

- КЗК «Палац Культури» у Жовтих Водах –неперевершена архітектурна окраса міста;
- Свято-Троїцький Кафедральний собор у Дніпрі;
- Петриківський музей етнографії у селі Петриківка;
- Кар'єр Південного гірничо-збагачувального комбінату (ПГКЗ) у Кривому Розі;
- Вільногірський кар'єр («Дніпровські Мальдіви»);
- Токівський водоспад Апостолівський район.

Цікавим є найглибшим кар'єр не лише на території України, але й одним з найбільших у світі. Його глибина 400 метрів, довжина 3 км та 2,5 ширина. Це

все одно, що взяти тринадцять 9-поверхових будинків і поставити один на одний. Кар'єр ПГЗК має форму серця,

Кіровоградська область може стати, після перемоги, для туристів відкриттям. «Кочубеївські штольні» – промисловий об'єкт, який здобув популярність завдяки фільму «Червоний» за романом Андрія Кокотюхи. ХІХ століття на Кропивниччині відкрили поклади залізної руди. До її видобутку долучилася родина Кочубеїв – вони були власниками промислового об'єкту. Штольні працювали з 1904 по 1915 рік, а потім закрилися, аж поки у 2016 році цю локацію не обрали для зйомок фільму. Нині тут збереглися 5 штолень, у які можна зайти. Загальна довжина всіх підземних ходів складає 250 метрів. «Морозівський розріз» – це колишня індустріальна пам'ятка, яка перетворилася на інстаграмну локацію. Розріз простягнувся поблизу селища Пантаївка, за 2 кілометри до річки Інгул [11]. Племінне господарство «Лісова Коза» – ідеальна локація для любителів гастротуризму, що розташована у селі Підлісному.

Полтавську область зазвичай асоціюють із відомими письменниками: Миколою Гоголем, Іваном Котляревським та іншими не менш значущими людьми. Миргород – місто-курорт. Понад 100 років тому виявили, що місцева вода має лікувальні властивості. Піраміди-усипальниці, поїздка до Єгипту надихнула проектанта однієї зі споруд Гната Закревського, звести піраміду над родинним склепом у с. Березова Рудка. Опішня, яка раніше була старовинним козацьким містечком. Нині це головний осередок сучасного українського гончарства [26]. Тут є комплекс музеїв, серед яких і Національний заповідник українського гончарства.

Черкащина – це про тисячолітню спадщину трипільців і інших культур, бурхливі події Козаччини і Коліївщини, улюблені місця нашого національного героя Т. Шевченка і його могилу. Національний дендропарк «Софіївка» НАН України є пам'яткою садово-паркового мистецтва 18 ст-поч.19 ст. Це був подарунок польського магната Станіслава Потоцького своїй дружині Софії на День народження. Буцький каньйон – це природній шедевр, що утворився на гранітах річки Гірський Тікич, яким близько 2 млрд років, а деяким навіть

понад 3 млрд, що є одним з рекордних значень в світі. Скелясті стіни кар'єру піднімаються на висоту до 30 метрів і простягаються на 2,5 км. Серед місцевих цікавинок шукайте водоспад Вир з млином 19 ст та рукотворну споруду з кам'яних брил, що вважається аналогом Стоунхенджу.

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин». Ще один унікальний заповідник Черкащини, до складу якого входить:

- м. Чигирин – перша гетьманська столиця;
- с. Суботів, де знаходився родинний маєток Б.Хмельницького;
- с. Стецівка, де знайдено залишки поселень різних археологічних культур та створений Музей млинарства під відкритим небом;
- с. Медведівка з курганами періоду бронзи, Залізняковою криницею та низкою інших історичних і природних цікавинок;
- реліктовий лісовий масив урочище «Холодний Яр», де зародилося найбільше повстання проти польської шляхти — Коліївщина під проводом Максима Залізняка та Івана Гонти;
- Атаманський парк.

Загалом на території заповідника «Чигирин» знаходиться 35 пам'яток археології, історії, архітектури, етнографії, мистецтва, природи та працює 5 музеїв. Доцільно також згадати про «Корсунь-Шевченківський» заповідник, що був створений у 1994 році на 100 гектарах об'єднав природно-заповідні пам'ятки, історико-культурні та низку музеїв найрізноманітнішої тематики. Серед найвидатніших:

- садиба князів Лопухіних-Демидових (18-19 ст), де нині знаходиться Музей історії Корсунь-Шевченківської битви;
- Корсунь-Шевченківський ландшафтний парк;
- історичний музей у Корсуні;
- Шевченківська художня галерея;
- Літературно-меморіальний музей І. Нечуя-Левицького у смт Стеблеві;
- Меморіальний музей К. Г. Стеценка у селі Квітках.

Таблиця 2.4

Регіональний вимір розвитку туристичних локацій західної України

Туристична локація	Характеристика	Збереженість/ доступність	Переважаючий вид туризму
1	2	3	4
<i>Волинська область</i>			
Луцьк	Луцький замок, підземелля, музеї	збережено/доступно	історико-культурний
Шацькі озера	Світязький пончик, цілюща вода	збережено/доступно	рекреаційний
Олика	Резиденція Радзивилів, костел	збережено/доступно	історико-культурний
<i>Рівненська область</i>			
Острог	Замок, барбакан, підземелля	збережено/доступно	історико-культурний
Пересопниця	Пересопницьке Євангеліє	збережено/доступно	історико-культурний
Базальтові стовпи	Геологічна пам'ятка природи	збережено/доступно	рекреаційний
<i>Львівська область</i>			
Львів	Високий замок, гастрономія, атмосфера	збережено/доступно	гастрономічний культурний
Тустань	Середньовічна фортеця, скельне місто	збережено/доступно	пізнавальний
Сколівські Бескиди	Національний природний парк	збережено/доступно	екологічний
<i>Тернопільська область</i>			
Почаїв	Свято-Успенська Почаївська Лавра	збережено/доступно	паломницький
Дністровський каньйон	Один з найдовших в Європі каньйонів	збережено/доступно	екологічний
Тернопільські печери	Печера «Оптимістична» – найдовша у світі гіпсова печера, найдовша печера Євразії	збережено/доступно	екстремальний
<i>Хмельницька область</i>			
Бакота та «Подільські Товтри»	Затоплене місто, заповідник, українська Атлантида	збережено/доступно	рекреаційний
Камянець- Подільський	Світова спадщина ЮНЕСКО	збережено/доступно	історико-культурний
Меджибіж	Державний історико-культурний заповідник	збережено/доступно	історико-культурний
<i>Закарпатська область</i>			
Термальні води	10 термальних басейнів Закарпаття	збережено/доступно	оздоровчий
Колочава	Найдовше село 10 музеїв в Україні.	збережено/доступно	сільський
Гастролокації Закарпаття	«Чизай», «Перечинська мануфактура», «Селиська сироварня», «Медовий дім»	збережено/доступно	гастрономічний
<i>Івано-Франківська область</i>			
Яремче	Прадавнє скельне капище	збережено/доступно	рекреаційний
Музей «Писанка»	Єдиний у світі музей писанки	збережено/доступно	пізнавальний
Чорногора	Гора Піп-Іван з руїнами старої польської довоєнної обсерваторії	збережено/доступно	екстремальний
<i>Чернівецька область</i>			
Чернівці	Колишня резиденція митрополитів Буковини і Долмазії XIX ст.	збережено/доступно	історико- культурний
РЛС «Памір»	Локація на вершині гори Томнатик	збережено/доступно	пізнавальний
Хотин	Культурний центр Буковин, Хотинська фортеця	збережено/доступно	історико- культурний

Волинь – історичний регіон у північно-західній частині України, який межує на заході з Польщею. Тут збереглися тисячі пам'яток історії та містобудування різних епох, серед яких замок Любарта, відомий славнозвісним «З'їздом європейських монархів», музейний простір «Окольний замок» з новими знаменитими луцькими підземеллями Монастиря єзуїтів тощо [3]. Туризм на Волині в першу чергу асоціюється з Шацьким парком. Це місце відоме унікальним комплексом озер, найпопулярніше з яких – Світязь. Новою родзинкою для туристів є Олика з замком Радзивілів, який колись був резиденцією багатой родини Великого князівства Литовського.

Рівненщина багата на туристичні локації. Так, книгу, на якій зараз президенти України приймають присягу створили на Рівненщині. Її написали від руки 4 століття тому. Мова йде про знамените Пересопницьке Євангеліє – перший переклад із староболгарської мови на давньоукраїнську Святого Письма. Острог, вперше з'явилась у письмових джерелах у 1100-му році. Історія цього населеного пункту нерозривно пов'язана з іменем Костянтина Острозького, котрий у далекому 1576-му р. заснував тут однойменну академію.

Базальтові стовпи – це заказник, який приваблює багатьох туристів завдяки місцевим пейзажам і неймовірними базальтовими брилами. Це справжній кам'яний літопис України заввишки від 3 до 30 м. Базальт тут продовжують добувати у кар'єрі, говорять, що ним вимощені деякі вулиці та площі Лондона та Парижа! Даний заповідник – єдиний у своєму роді в Україні [41]. А причина утворення базальтових брил – вулканічні виверження.

Львівщина – унікальний край, де переплітається історія із архітектурними шедеврами, пам'ятки ЮНЕСКО та курортні містечка, чудові природні локації та місця для відпочинку. Кожна вулиця чи будівля Львова може розповісти особливу історію – Високий замок, Личаківське кладовище, Копальня кави, Львівярня та багато іншого можуть побачити, посмакувати та відчутти туристи. Скельне місто «Тустань» є найпопулярнішою локацією для туристів на Львівщині. У липні 2023 року «Тустань» відвідало 28 168 осіб. На другому місці за кількістю відвідувачів Національний природний парк «Сколівські

Бескиди» – 16 000 осіб. У 2021 році парк отримав нагороду Ukraine Tourism Awards 2021, як найкращий національний природний парк в Україні [28].

У переліку туристичних об'єктів *Тернопільщини* – понад 4 000 пам'яток історії, археології та архітектури, в тому числі – 185 національного значення. Свято-Успенська Почаївська Лавра – одна з найбільших святинь та наймальовничіших місць в країні. Тисячі туристів і паломників приїждять в цей унікальний архітектурний ансамбль, щоб познайомитися з його багатою історією, а також поклонитися місцевим святиням. Дністровський каньйон – один з найдовших в Європі каньйонів, його довжина 250 кілометрів та найвищий на рівнинній території України Джуринський водоспад, близько до 17 метрів висотою, який визнано одним із 7 природних чудес України. Печера «Оптимістична» занесена до Книги рекордів Гіннеса як найдовша у світі гіпсова печера, найдовша печера Євразії та п'ята за довжиною серед печер світу. В області діє єдиний у світі музей-печера трипільської культури Вертеба. Через велику колекцію археологічних знахідок її ще називають «Наддністрянською Помпеєю» [33].

Хмельниччина багата на унікальні місця, географічні цікавинки, старовинні унікальні маєтки, замки, церкви, споруди. Бакота – затоплене місто, заповідник, природний парк, українська Атлантида, колиска історії. Бакота – носить багато назв. Історія і розвиток Бакоти переривається на початку вісімдесятих років на тлі будівельних робіт Новодністровської ГЕС. Жителів переселили в інші міста і села, а Бакоту затопили водою. Кам'янець-Подільська фортеця зробила популярним містечко у Хмельницькій області. Фортеця входить до списку пам'яток світової спадщини ЮНЕСКО і входить до 7 чудес України. Меджибіж – відома пам'ятка фортифікаційної архітектури XVI століття. Назва походить від місця злиття річок Південний Буг і Бужок.

Закарпаття – це неперевершена перлина природи та культури, що приваблює мандрівників з усього світу. Термальні води Закарпаття у світі відомі здавна. Їх успішно використовують у будь-яку пору року: для лікування, насолоди та відпочинку 10 термальних басейнів Закарпаття. Колочава –

найдовше село в Україні протяжністю 15 кілометрів. Колочаву ще називають «селом 10 музеїв» [21]. Цікавих локацій тут дійсно в рази більше, ніж у деяких українських містах. Закарпаття славиться локальною кухнею: закарпатський бограч, рокот-крумплі, лоці, токана з бринзою і страпачки, і звісно вино.

Івано-Франківська область одна з найцікавіших для туристів не тільки України, а й всього світу. Тут є все для того, щоб відпочити і тілом, і душею. Прикарпаття порадує вас горами, водоспадами, озерами, дивакуватим фонтаном в формі яйця, музеєм писанок тощо. Яремче – низькогірний курорт, розташований в надзвичайно мальовничій улоговині між горами на березі Пруту. Через місто пролягає дорога до найвищої вершини Українських Карпат – Говерли. Музей писанкового розпису (неофіційна назва Музей «Писанка») – єдиний у світі музей писанки або писанкового розпису в місті Коломия Івано-Франківської області. Відкритий 26 жовтня 1987 року. Чорногорський хребет є однією з найпопулярніших маршрутів серед туристів є Чорногорський хребет, який вабить високими горами та розташувався на кордоні Івано-Франківської та Закарпатської області [26].

Туристичною візитівкою Чернівців є колишня резиденція митрополитів Буковини і Долмазії XIX ст. Цей архітектурний ансамбль включений до реєстру світової спадщини ЮНЕСКО.

Чернівецька область або Буковина – найменша за розміром область в Україні. Буковина має чим дивувати: тут і легендарний Чернівецький університет, і Хотинська фортеця, і мальовничий Дністровський каньйон. Територія з надзвичайним історичним минулим, особливими людьми та пейзажами Карпатських гір. Радіолокаційна станція «Памір» Памір називають «куполи», і знаходиться ця локація на вершині гори Томнатик (1565 м). Це руїни військової частини, збудованого в 60-ті роки минулого століття.

Хотин – місто в Чернівецькій області, що розташоване на березі Дністра. Має давню й багату історію, засноване 1002 року, воно споконвіку було бажаним місцем для проживання. Як встановили науковці, сама назва міста – Хотин – означає «бажаний», «жаданий».

Таблиця 2.5

Регіональний вимір розвитку туристичних локацій північної України

Туристична локація	Характеристика	Збереженість/ доступність	Вид туризму
1	2	3	4
<i>Житомирська область</i>			
Камінне Село	Одне з містичних чудес світу	збережено/ доступно	історико-культурний
Дружбівський кар'єр	Білі береги, піщаний пляж, бірюзова вода і ліс	збережено/ доступно	рекреаційний
Малинський підводний музей	Невелике озеро, на дні якого знаходиться підводний музей	збережено/ доступно	паломницький
<i>Київська область</i>			
Київ	величезна туристична локація з багатою історією та широким вибором визначних пам'яток	збережено/ доступно	історико-культурний
Зона відчуження Прип'ять, Чорнобиль	Приклад блискучих перспектив і жахливих наслідків	збережено/ умовно доступно	темний
Резиденція «Межигір'я»	Національний парк, «музеєм корупції»	збережено/ доступно	пізнавальний
<i>Чернігівська область</i>			
Чернігів	місто-герой, що прийняв на себе удар ворога з півночі	частково збережено/ доступно	історико-культурний
Палаці Галаганів у селах Дігтярі та Сокиринці	зведені в стилі класицизму в другій половині 20-х рр	частково збережений/ доступно	історико-культурний
Сосниця	800-річне «Місто залізного ведмедя»	збережено/ доступно	історико-культурний
<i>Сумська область</i>			
Скіфські кургани	найбільший курган Посульської групи скіфських некрополів	збережено/ доступно	пізнавальний
Круглий двір	невелику фортецю з маленькими високими стінами і чотирма круглими вежами по периметру	збережено/ доступно	історико-культурний
Крейдяні пагорби у Могриці	сліди танення льодовика, а крейда в кар'єрах – залишки скелетів древніх морських тварин	частково збережено/ доступно	екологічний

Житомирщина – магічна та живописна місцевість, яку можна відвідати під час карантину, якщо ви не хочете їхати далеко, але плануєте відпочити на природі та отримати масу позитивних емоцій. Камінне село – це своєрідний Стоунхендж з пропискою в Житомирській області. Це геологічний заказник, які

представляє з себе розсип великих кам'яних брил у лісі. Місце насправді загадкове: його походження до цих пір до кінця не відомо вченим. За однією з версій брили приніс сюди льодовик, за іншою – це залишки скель, які раніше були тут. Дружбівський кар'єр – білі береги, піщаний пляж, бірюзова вода і ліс, Чудові краєвиди мальовничого Дружбовського кар'єру досить часто порівнюють із Памуккале в Туреччині [33]. І справді, для любителів яскравої фотосесії чи відпочинку з наметом та шашликом, кращого місця годі шукати. Малинський підводний музей – невелике озеро, на дні якого знаходиться підводний музей – чудовий варіант для вашого активного дозвілля. У супроводі інструктора, на 15-метровій глибині ви зможете відкрити для себе щось нове і захоплююче. Вода у затопленому кар'єрі чиста, тепла та дуже м'яка.

Київщина – туристичний регіон. Тут є все для чудового відпочинку: історичні, архітектурні пам'ятки, музеї, урочища, заповідники, ландшафтні парки, пляжі, бази відпочинку, незвичайні еко-ферми та багато іншого, що можна досліджувати кожного дня. Місто Київ – величезна туристична локація з багатою історією та широким вибором визначних пам'яток (Майдан, Києво-Печерської лавра, безліч музеїв та подій тощо). Прип'ять – це територія легенд, похмурих пейзажів і торжества природи. Водночас – це потенційне місто-музей міжнародного рівня, пам'ятка величезної техногенної катастрофи [4]. Відвідати це місце хоча б один раз варто всім, переконані деякі колишні жителі Прип'яті. Відвідати й жити далі так, щоби на землі не з'являлося нових «мертвих» міст.

Резиденція «Межигір'я» – колишній маєток Віктора Януковича називають «музеєм корупції». Основною спорудою на території є клубний будинок «Хонка», побудований з екологічно чистої деревини. Його назвали як фінську компанію «Нонка», яка займалася будівництвом. Вважають, що на матеріали витратили більше 76 млн гривень. Національний парк займає 140 гектарів. Тому, щоб обійти навіть найцікавіші місця, не вистачить й дня. Тут можна помилуватися водоймами з фонтанами, у яких плавають риби та качки, побачити вуличні скульптури та рідкісні рослини. У зоопарку, який займає

велику територію резиденції, живуть страуси, косулі, олені, муфлони та багато інших тварин.

Чернігівщина, де протягом останніх років досить активно розвивався туризм, і на цей туристичний сезон мала амбітні плани, але війна внесла свої корективи. Зараз область оговтується після місячної окупації, і механізми з відновлення туристичного потенціалу потроху набирають обертів. Там, де не було значних руйнувань історичних локацій, екскурсиводи вже запрошують містян та гостей на оглядові екскурсії, працюють готельні заклади, парки природи й заклади харчування [14].

Місто Чернігів – набув резонансу в інформаційному просторі як місто-герой, що прийняв на себе удар ворога з півночі. Це створило додатковий інтерес навколо нього. Проте, на жаль, частина перспективних дестинацій області «випадають» із цього сезону через знищену інфраструктуру (мости й дороги), близькість до російського та білоруського кордонів, замінованість територій. Так, зокрема, низький потік відвідувачів (а скоріш, практична їхня відсутність) чекає на Новгород-Сіверщину, Городнянщину та інші північні прикордонні громади Чернігівської області. Проте є перспектива змістити фокус уваги відвідувачів та гостей області на відпочинок у рекреаційних локаціях та відповідних об'єктах, де не було активних бойових дій або територія вже обстежена на наявність мінно-вибухових пристроїв.

Палаці Галаганів у селах Дігтярі та Сокиринці. Над обома палацами працював один архітектор – Павло Дубровський. Обидві споруди були зведені в стилі класицизму в другій половині 20-х рр. XIX століття для братів Галаганів: Петра – у Дігтярях та Павла. Сосниця – 800-річне «Місто залізного ведмедя» у XVII столітті було одним із найбільших на Лівобережній Україні. Зараз Сосницю варто відвідати, щоб: надихнутися творчістю Олександра Довженка в його меморіальному музеї; побачити Купчицький вітряк; помилуватися зачарованою Десною зі Спаської кручі [17].

Туристичні місця на *Сумщині* можуть здивувати навіть вибагливого туриста. Сумська область може позмагатись за місце у топі туристичних місць

із закордонними курортами. Тут є мальовничі луки, ліси, ріки, джерела лікувальної води, а також унікальні історико-культурні пам'ятки різних епох.

Скіфські кургани, найбільший курган Посульської групи скіфських некрополів знаходиться неподалік Пустовійтівки та має назву «Старша могила». Ці кургани періоду IV-VI століть до нашої ери.

Скіфи, які відомі ще з давніх часів, проживали на території між річками Дунаєм і Доном, в Північному Причорномор'ї. Для поховання вони зводили кургани, яких збереглося багато на території України. Під час наукових досліджень в 1888-1889 рр., під насипом була відкрита велика гробниця у вигляді дерев'яного зрубу, з похованням скіфського вождя, з великою кількістю озброєння й кінського убору [22].

«Круглий двір» – одне з семи чудес Сумщини. Раніше тут був кінний двір садиби Надаржинських-Голіциних, який розташовано в Тростянці Сумської області. У другій половині XIX століття господарем садиби став князь Голіцин, який зробив із фортеці літній театр або цирк. Відкритий майданчик був пристосований і використовувався за типом давньоримських амфітеатрів, де глядачі сиділи на трьохярусних ложах, а воїни або артисти виступали на великій арені посередині. «Круглий двір» являє собою невелику фортецю з маленькими високими стінами і чотирма круглими вежами по периметру [13]. Сьогодні споруду відреставрували і проводять різні культурні акції. А також поруч є дендрарій, озера та дерев'яні скульптури.

Крейдяні пагорби у Могриці – унікальний ландшафт: поєднання звивистої річки, безкраїх полів, пагорбів і крейдяних кар'єрів. Пагорби – це сліди танення льодовика, а крейда в кар'єрах – залишки скелетів древніх морських тварин. Крейдяні пагорби Могриці також дуже популярні серед митців – тут проводять етнофестивалі, фотопленери й різноманітні мистецькі проєкти.

Таблиця 2.6

Регіональний вимір розвитку туристичних локацій південної України

Туристична локація	Характеристика	Збереженість/ доступність	Вид туризму
1	2	3	4
<i>Одеська область</i>			
Одеса	Місто-герой, унікальний колорит,	напівзбережено/ напівдоступно	історико-культурний
Фрумушика-Нова	Господарство зведено біля стародавніх молдавських сіл, у тому числі людей виселили 1946 року	збережено/ доступно	рекреаційний
Вилкове	«Українська Венеція», столиця дунайських рибалок	збережено/ доступно	паломницький
<i>Миколаївська область</i>			
Кінбурнська коса	Піщана коса, що простяглася за 5-7 км від крихітного міста Очаків, місце легенд і піщаних рівнин	напівзбережено/ напівдоступно	екологічний
Ольвія	Археологічний заповідник, найбільш північне місце проживання давніх греків	напівзбережено/ напівдоступно	екологічний
Миколаїв	Промислове і туристичне місце з багатою історією та гарними пейзажами	напівзбережено/ напівдоступно	пізнавальний
<i>Херсонська область</i>			
«Асканія-Нова»	Найстаріший степовий біосферний заповідник планети та найбільша європейська степова заповідна територія	напівзбережено/ напівдоступно	екологічний
Чорнобаївка	Внесена до переліку «туристичних магнітів» України	напівзбережено/ напівдоступно	темний
Олешки	Унікальне географічне розташування – зовсім поряд знаходяться найбільша пустеля Європи, унікальний рукотворний ліс та ціла низка йодових озер	напівзбережено/ напівдоступно	екологічний
<i>АР Крим</i>			
Форос	Морський курорт, що розташований лише за 45 кілометрів від Ялти	напівзбережено/ недоступно	пізнавальний
Гурзуф	Мальовниче місце з середземноморським колоритом і популярний курорт	напівзбережено/ недоступно	пізнавальний
Бахчисарай	Місто, що розташувалося на висоті 150-300 метрів над рівнем моря	напівзбережено/ недоступно	пізнавальний

Одеська область славиться напрочуд мальовничою красою та великою кількістю цікавих місць для відпочинку. Проте, Чорне море залишається лінією

фронту, мінно-вибухова небезпека – актуальна тема. Так от, щодо так званого курортного сезону. Одеса – місто-герой України – почесна відзнака, встановлена Президентом України 6 березня 2022 року для відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії росії проти України. Фрумушика-Нова незмінно входить у топ місць, який варто відвідати на Одещині. Господарство було зведено біля стародавніх молдавських сіл, у тому числі людей виселили 1946 року. Це бессарабське село-музей, розташоване просто неба. Це напрочуд гарне місце, куди вирушають, щоб помилуватися будинками, виконаними в гагаузькому, молдавському, російському, українському та єврейському стилі [27]. А також на території розводять овець. Це господарство вважається найбільшим вівчарським на території Європи. Окрім цього, це цікаве місце є етнографічним музеєм, парком радянської культури. Вилкове – унікальне місто називають не інакше, як «Українська Венеція». Це столиці дунайських рибалок, що розташована на одному з островів у гирлі Дунаю. Містечко заснували у 1746 році старовірами-липованами. Вони втекли від релігійних переслідувачів та заснували козацьке поселення. Тут прагнуть зберегти старовинні традиції, включаючи релігійні. Крім краси природи, розташування будинків буквально на воді, тут є деякі визначні пам'ятки. До них відносять три вишуканих церкви – дві у старообрядницькій та одна у православній вірі.

Миколаївщину на деяких картах позначали як «дорогу на Крим» або «тут також смачні кавуни». Це теж правда, однак не вся. У Миколаївській області багато мальовничих і по-справжньому унікальних місць. Тут є і красива природа, і надзвичайні історичні пам'ятки. Запрошуємо переконатися та відкрити для себе нові туристичні принади Півдня України [5].

Кінбурн – піщана коса, що простяглася за 5-7 км від крихітного міста Очаків у Миколаївській області. Їй належить крайня північно-західна частина однойменного півострова, що знаходиться між Чорним морем і Дніпровсько-Бузьким лиманом. Сама коса майже 10 км завдовжки.

На території Миколаївщини знаходиться одне з найбільш північних місць проживання давніх греків – Ольвія. У перекладі «щаслива, багата» – ця колонія була заснована вихідцями з Мілета у першій чверті VI століття до н. е. на правому березі Дніпро-Бузького лиману. За часів розквіту вона відігравала роль центру торгівлі та рибальства у регіоні, активно взаємодіяла зі скіфськими поселеннями. На території у 50 га проживало рекордні на той момент 15 тисяч осіб [11]. Розкопки руїн Ольвії перетворили в археологічний заповідник ще у 1924 році. Однак дослідницькі роботи тут ведуться і на сьогоднішній день.

Миколаїв – промислове і туристичне місце з багатою історією та гарними пейзажами. Тут встановлено декілька рекордів. Наприклад, у місті є розвідний Інгульський міст, підйомна частина якого найбільша у Європі. А на іншому, Варварівському мосту розведення виконується горизонтально з поворотом на 90 градусів. Він такий єдиний у своєму роді на території нашої країни.

Херсонщина завжди була цікавою для туристів. У списку привабливих для туристів місць є Балки Байдики, Олешківські піски, Біосферний заповідник «Асканія-Нова», острів Джарилгач, озеро Сиваш і міста Чорнобаївка, Генічеськ і Нова Каховка.

Асканія-Нова – справжнє диво не лише Приазов'я, а й усієї України. Це найстаріший степовий біосферний заповідник планети та найбільша європейська степова заповідна територія. У тутешніх екосистемах налічується більше 500 видів вищих рослин і понад 3 тисячі видів тварин [31]. У 1984 році рада ЮНЕСКО внесла Асканію до списку еталонних територій планети.

Відому на всю Україну Чорнобаївку внесли до переліку «туристичних магнітів» України. З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну, сталася ракетно-бомбова атака російських військ на аеропорт біля Чорнобаївки. 27 лютого російські війська захопили речові склади в Чорнобаївці та передяглися в українську форму, щоб зайти до Херсона та Миколаєва під виглядом ЗСУ. За допомогою «Байрактара» ЗСУ підірвали колону їхньої техніки біля села.

Олешки мають унікальне географічне розташування – зовсім поряд знаходяться найбільша пустеля Європи, унікальний рукотворний ліс та ціла низка йодових озер. Місто має давню та цікаву історію – перша згадка про поселення Олешшя у складі Київської русі датується 1084 роком [19]. На початку XVIII століття поряд з сучасним містом розташовувалась Олешківська Січ. Що подивитися туристам, які завітали до Олешок, читайте нижче.

АР Крим чекає на звільнення та українських туристів.

Форос – чудової краси морський курорт, що розташований лише за 45 кілометрів від Ялти. Він славиться не лише тим, що є найпівденнішим населеним пунктом Криму, а й тим, що тут найчистіше море. Це відбувається через те, що у водах Форосу зустрічаються дві потужні течії. Серед головних визначних пам'яток Фороса – Церква Воскресіння Христового, Фороський триярусний парк із величезною колекцією екзотичних дерев та чагарників, «Райський куточок» – природний ансамбль із шістьма озерами та ставками [26].

Гурзуф – курортне селище на південному березі Криму, розташоване між Алуштою і Ялтою. Славиться шикарною природою, відмінними гальковими пляжами й чистим морем. Гурзуф – мальовниче місце з середземноморським колоритом і популярний курорт. Поруч знаходиться знаменитий дитячий табір «Артек». Гурзуф – вибір мандрівників, що віддають перевагу спокійному, але при цьому не нудному відпочинку.

Бахчисарай – місто, що розташовалося на висоті 150-300 метрів над рівнем моря. Назва міста в перекладі з кримськотатарської мови означає «сад-палац». Серед найвідоміших пам'яток Бахчисараю – мавзолей Ескі-Дюрбе кінця 15 століття. Поруч розташований зведений в 1501 році мавзолей Бен-Юде-Султан, увінчаний плоским куполом. Ще один знаменитий пам'ятник Бахчисараю – Зинджирли-медресе, збудований Менглі I Гераєм у 1500 році та розташований поруч із мавзолеєм. Але головною історичною пам'яткою Бахчисараю є величний ханський палац, збудований у традиціях османської архітектури 16-17 століть.

Регіональний вимір розвитку туристичних локацій східної України

Туристична локація	Характеристика	Збереженість/ доступність	Вид туризму
1	2	3	4
<i>Харківська область</i>			
Харків	місто-герой, один із форпостів України	зруйновано/ напівдоступно	історико-культурний
Краснокутський дендропарк	один з найстаріших в Україні, і точно найстаріший в області. Його цілком та повністю можна назвати творінням Івана Каразіна	навізбережено/ напівдоступно	рекреаційний
Солоне озеро	Солоне озеро, яке з'явилося внаслідок техногенної катастрофи	збережено/ напівдоступно	паломницький
<i>Луганська область</i>			
Слобожанське подвір'я	збережені та представлені унікальні експонати, які розкривають народні традиції Слобожанщини	напізруйновано/ недоступно	пізнавальний
«Баранячі лоби»	Геологічний пам'ятник природи є візитна картка смт. Новоайдар як географічного центру Луганської області	напізруйновано/ недоступно	екологічний
«Юницький»	Ботанічний заказник загальнодержавного значення	напізруйновано/ недоступно	екологічний
<i>Донецька область</i>			
Святогірськ	Свято-Успенська Святогірська Лавра	напізруйновано/ напівдоступно	паломницький
Соледар, соляна шахта Артемсіль	У березні 2021 відкритися новий маршрут – найстарший рудник Соледару	напізруйновано/ недоступно	промисловий
Кам'яні могили	Місцевим гранітам – близько 2 млрд років, геологічне урочище не має аналогів у світі	напізруйновано/ недоступно	пізнавальний

Сьогодні на сході ситуація, коли дуже важко говорити про туризм, але важливо думати про майбутнє. Тому вже зараз потрібно зрозуміти, яким стане Харківщина після нашої перемоги, як вона зміниться, які нові пам'ятні та туристичні локації тут з'являться.

Харків – особливий за духом та стилем, місто-герой, один із форпостів України. Масштабність – слово, яке підходить Харкову, як жодному іншому мегаполісу нашої країни. Найбільший у Європі ринок, найбільша європейська площа, найвищий флагшток – усім цим може похвалитися Харків. А ще –

своєрідним діалектом, що збиває з пантелику приїжджих, і яскравою сумішшю культур та мов.

Краснокутський дендропарк – один з найстаріших в Україні, і точно найстаріший в області. Його цілком та повністю можна назвати творінням Івана Каразіна, якого вважають першим українським біологом. Він, отримавши від батька 17 га землі, заклав на них сад. Врахував природний рельєф, облаштував тераси, організував водовідведення. Також створив два ставки з особливим мікрокліматом для певних видів рослин [30]. Іван Каразін багато подорожував і з кожної країни привозив нові експонати – з Китаю, Бразилії, Канади, Японії, Мексики тощо. Завдяки його роботі в Україні вперше з'явилося понад 50 видів рослин, які раніше ніколи тут не росли.

Солоне озеро в селі Антонівка – дійсно солоне, а його вода дуже нагадує морську. З'явилося воно внаслідок техногенної катастрофи: в процесі пошуку нових газових родовищ поблизу почали бурити свердловину, очікуючи знайти поклади природного газу під соляним куполом на великій глибині. Але на газ натрапили значно раніше, а його тиск виявився настільки високим, що довелось евакуювати працівників та місцевих жителів. Аби не забруднювати атмосферу, газ підпалили – той доволі довго горів, але не вщухав. До того ж почало утворюватись провалля. Тоді свердловину залили бетоном й лише так зупини потік газу. З часом підземні води почали збиратись в природній заглибині, розмивали згадану соляну лінзу й утворили справжнє солоне озеро [7].

Луганщина та Донеччина сьогодні для туристів недоступна. На сьогоднішні приблизно 20 відсотків цих локацій так чи інакше постраждали від війни. Звісно, переважно це – Луганська і Донецька область. Наприклад, Святогірськ, де повністю зруйнована вся готельна інфраструктура, яка була насправді дуже якісною. Це 33 готелі, які просто стерті з лиця землі. Кременна і Кременські ліси, з якими ми працювали до повномасштабного вторгнення. Там мав бути створений національний парк, який мав стати якірною туристичною локацією цього регіону. Наразі Кременські ліси схожі на пекло – це численні окопи, бліндажі та згорілі дерева.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Формування актуальних туристичних маршрутів в поствоєнний період

Війна залишає глибокі рани, не тільки на землі та в історії народу, але й у серцях та душах людей. Відновлення після війни – це не тільки фізичний процес відбудови зруйнованих міст та сіл, але й моральне та культурне відродження суспільства. Туризм у такий час відіграє ключову роль у цьому відродженні, стаючи містком між минулим, сучасністю та майбутнім, а також засобом для вираження солідарності та підтримки міжнародної спільноти [37].

Важливість нових туристичних маршрутів в поствоєнний час полягає не лише у відновленні економіки та привабливості інвестицій, але й у зміцненні культурного зв'язку та історичної свідомості. Через туризм можна передати історію війни, розповісти про героїзм та страждання, а також показати незламність духу народу, який прагне миру та гармонії. Такі маршрути стають місцями пам'яті та навчання, де кожен відвідувач може зрозуміти історію та її уроки, а також зробити свій внесок у відновлення та мирне майбутнє.

Запровадження нових типів туристичних маршрутів у поствоєнний період є також важливим кроком у сприянні міжнародній солідарності та розумінню. Це не тільки шанс для місцевих громад заявити про себе на світовій арені, але й можливість для міжнародних відвідувачів відчувати спільноту та підтримку з народами, що пережили конфлікти. Туристичні маршрути, які охоплюють культурну, історичну та природну спадщину, можуть допомогти створити більш глибоке розуміння наслідків війни та необхідності прагнення до миру [45].

Після війни типи туристичних маршрутів, які доцільно запроваджувати, можуть включати в себе різноманітні тематики та підходи, зорієнтовані на відновлення, освіту, пам'ять та культурний обмін. На нашу думку, вже сьогодні

доцільно формувати такі маршрути враховуючи особливості локацій, які будуть до них входити (рис.3.1).

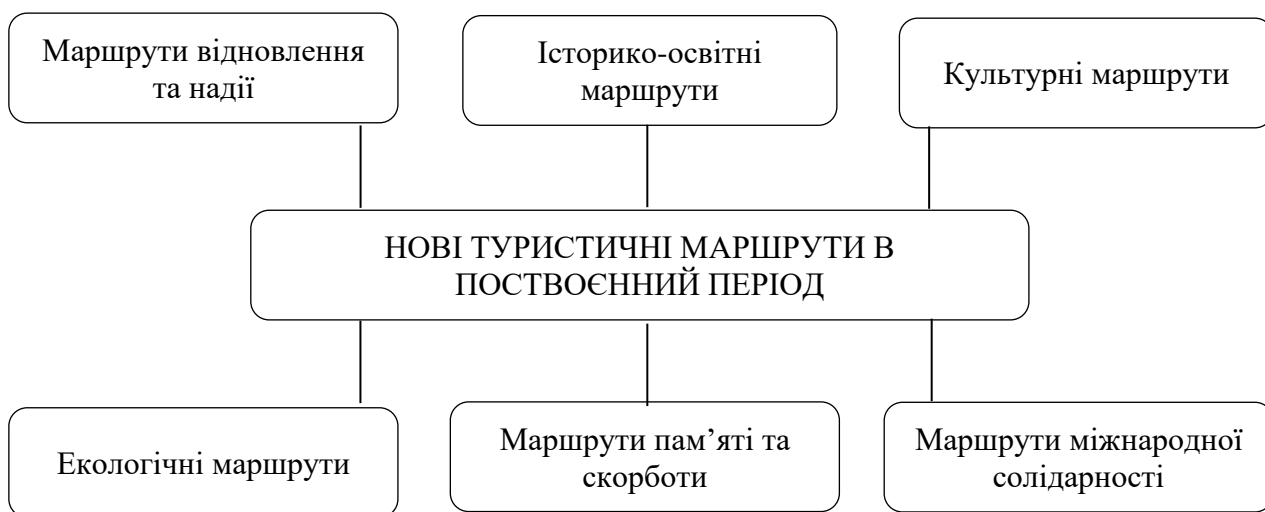

Рис. 3.1. Нові туристичні маршрути поствоєнного відновлення України

Маршрути відновлення та надії – організація турів по містах та регіонах, які були пошкоджені війною, але зараз проходять процес відновлення. Це може включати в себе відвідування відреставрованих історичних місць, нових громадських просторів, арт-об'єктів, що символізують мир та відродження.

Історико-освітні маршрути – ці маршрути можуть зосередитися на історичних подіях, пов'язаних з війною, надаючи відвідувачам детальний огляд подій, причин конфлікту та його наслідків.

Культурні маршрути – ці маршрути можуть акцентувати на культурному розмаїтті та багатстві регіону, включаючи відвідування місцевих фестивалів, ремісничих майстерень, народних виставок, демонструючи життя та культуру народу під час і після війни.

Екологічні маршрути – зосередження на природних територіях, які постраждали внаслідок війни, та їх відновленні. Такі маршрути можуть включати відвідування національних парків, заповідників, а також участь у проектах з озеленення та відновлення природи.

Маршрути пам'яті та скорботи – ці маршрути включають відвідування меморіалів, музеїв, пам'ятників, які присвячені пам'яті жертв війни. Вони

важливі для збереження пам'яті про події та виховання нових поколінь у дусі миру та толерантності.

Маршрути міжнародної солідарності – організація маршрутів, які включають в себе відвідування міжнародних центрів культури, зустрічі з представниками різних національностей, обмін культурними та історичними знаннями, сприяючи взаєморозумінню та миру [47].

Ці маршрути не тільки сприятимуть освітнім та культурним потребам, але й підтримають економічне відновлення та соціальну згуртованість у поствоєнний період, допомагаючи формувати більш мирне та гармонійне майбутнє.

Враховуючи значення та потенціал нових типів туристичних маршрутів у поствоєнний період, можна зробити висновок, що вони відіграють вирішальну роль у процесі відновлення та зцілення народу після конфлікту. Ці маршрути не лише сприяють економічному відродженню, але й є інструментом для збереження історичної пам'яті, культурного розмаїття, та виховання цінностей миру і толерантності [12]. Вони створюють умови для обміну історіями та культурними традиціями, відкривають можливості для міжнародної солідарності та підтримки.

Водночас, організація таких маршрутів вимагає чутливого підходу та глибокого розуміння історії та культури регіону. Важливо забезпечити, щоб ці маршрути відображали реальність поствоєнного життя, водночас зберігаючи повагу до історії та пам'яті жертв конфлікту. Вони повинні стати символом надії та відродження, платформою для діалогу та взаєморозуміння між народами.

Таким чином, нові туристичні маршрути після війни становлять важливу частину шляху до миру та стабільності. Вони можуть допомогти відновити пошкоджені спільноти, зберегти спадщину та надихнути на побудову майбутнього, заснованого на взаєморозумінні та повазі до всіх культур та історій.

3.2. Розвиток маршрутів пам'яті локаціями України в сучасних умовах

Формування маршрутів пам'яті є важливим інструментом у розвитку культурної освіти та історичної свідомості суспільства. Вони допомагають відтворювати і зберігати історичні події, надаючи можливість наочно знайомитися з ключовими моментами минулого. Такі маршрути не лише сприяють глибшому розумінню історії, але й підкреслюють її актуальність у сучасному контексті. Через відвідування історичних місць, музеїв та пам'ятників, люди мають змогу відчувати зв'язок з минулим, що сприяє формуванню особистої та колективної ідентичності.

Крім того, маршрути пам'яті відіграють важливу роль у вихованні толерантності та поваги до різноманітності культур. Вони дозволяють висвітлити різні перспективи історичних подій, нагадуючи про важливість миру та взаєморозуміння між народами. Такі маршрути також сприяють міжкультурному діалогу, дозволяючи відвідувачам з різних куточків світу дізнаватися про місцеву історію та культуру. Це не тільки збагачує знання, але й відкриває нові горизонти для співпраці та розуміння у глобальному масштабі.

Маршрути пам'яті – це важливий концепт, який зазвичай відноситься до створення та слідування маршрутів, пов'язаних з історично значимими подіями, місцями чи особистостями. Ці маршрути можуть бути як фізичними, так і віртуальними, і часто включають у себе музеї, пам'ятники, історичні місця, архіви та інші місця, що мають культурне та історичне значення [14]. Вони служать засобом освіти, збереження пам'яті та увіковічення важливих історичних подій та фігур.

Маршрути пам'яті є інструментом, який дозволяє ефективно використовувати локації, де відбулись трагічні події. Такі маршрути виконують ряд особливих функцій та визначають основні їх аспекти, що представлено в таблиці 3.1.

Основні аспекти впровадження маршрутів пам'яті

Аспект	Опис
Освітня функція	Маршрути пам'яті допомагають в освіті, дозволяючи людям наочно дізнатися про історичні події та культурну спадщину.
Збереження історії	Сприяють збереженню історичної пам'яті, особливо важливо для подій, які можуть бути забуті або спотворені.
Підвищення культурної обізнаності	Відвідування місць, пов'язаних з історією, сприяє глибшому розумінню культури та історії, сприяє міжкультурному діалогу.
Туризм та економічний розвиток	Приваблюють туристів, що сприяє економічному розвитку регіонів і збереженню культурної спадщини.
Пам'ять та скорбота	Служать місцями скорботи та роздумів про трагедії минулого, підкреслюють важливість миру та толерантності.
Особисті та колективні історії	Включають історії окремих людей або груп, дозволяючи глибше зануритися в особисті переживання і історії.

Таблиця відображає ключові елементи та цілі маршрутів пам'яті, їх вплив на освіту, культурну обізнаність, економічний розвиток, а також їх роль у збереженні історичної пам'яті та осмисленні трагічних подій.

Освітня функція – маршрути пам'яті відіграють ключову роль у освіті, дозволяючи людям наочно дізнатися про історичні події та культурну спадщину. Вони допомагають осмислити історію та її вплив на сучасне суспільство.

Збереження історії – такі маршрути сприяють збереженню історичної пам'яті, особливо в контексті подій, які можуть бути забуті або спотворені з часом [48]. Вони допомагають підтримувати живий інтерес до історії та культури.

Підвищення культурної обізнаності – відвідування місць, пов'язаних з історичними подіями, сприяє глибшому розумінню культури та історії різних народів, що, у свою чергу, сприяє зміцненню міжкультурного діалогу та взаєморозуміння.

Туризм та економічний розвиток – маршрути пам'яті також можуть приваблювати туристів, що сприяє економічному розвитку регіонів, в яких вони розташовані [39]. Це створює додаткові можливості для місцевого населення та допомагає у збереженні культурної спадщини.

Пам'ять та скорбота – деякі маршрути пам'яті присвячені трагічним подіям, таким як війни або геноциди. Вони служать місцями скорботи та роздумів, нагадуючи про трагедії минулого та важливість миру та толерантності у сучасному світі.

Особисті та колективні історії – маршрути пам'яті можуть також включати в себе історії окремих людей або груп, дозволяючи глибше зануритися в особисті переживання та історії, що стоять за загальновідомими подіями.

Ці маршрути можуть бути організовані різними організаціями, включаючи урядові установи, некомерційні організації та освітні інститути. Вони представляють собою важливий інструмент у навчанні, збереженні культурної спадщини та просуванні міжкультурного діалогу.

При формуванні та організації маршрутів пам'яті, важливо пам'ятати про почуття людей, які проживають біля зазначених локацій. Зазначене вимагає особливої поведінки туристів [27]. Нами запропоновано правила поведінки туристів на маршрутах пам'яті, які рекомендовані до застосування туристам під час відвідування особливих локацій, наприклад Бучі, Ірпіня, Гостомеля тощо (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Правила поведінки туристів на маршрутах пам'яті

Перелік правил	Зміст правила
повага до пам'яток	поважати всі пам'ятки та меморіали, не чіпати експонати та не вандалізувати об'єкти.
збереження чистоти	не залишати сміття, використовувати призначені для цього місця.
тиша та спокій	дотримуватися тиші та спокою, особливо в місцях скорботи та пам'яті.
фотографування з дозволу	фотографувати лише з дозволу, у деяких місцях фотографування може бути заборонене.
дотримання інструкцій	слідувати всім інструкціям та правилам, встановленим на маршрутах.
обмеження використання мобільних телефонів	обмежувати використання мобільних телефонів, особливо гучні розмови.
повага до інших відвідувачів	поважати особистий простір та емоції інших відвідувачів, не заважати їхньому досвіду.

Ці правила допомагають забезпечити, що відвідування маршрутів пам'яті відбувається з повагою та відповідальністю, забезпечуючи збереження історичної цінності та належний досвід для всіх відвідувачів.

Таким чином, виділимо сім ключових правил поведінки для туристів, які відвідують маршрути пам'яті:

- повага до пам'яток – підкреслюється важливість поваги до історичних пам'яток і меморіалів, заборона на вандалізм та недоторканість експонатів;
- збереження чистоти – вказує на необхідність утримання чистоти на маршрутах, використання встановлених смітників та уникнення засмічення;
- тиша та спокій – наголошується на важливості збереження тиші, особливо в місцях, що вимагають особливої пошани та уваги;
- фотографування з дозволу – встановлює правила для фотографування, яке може бути обмежене або заборонене в деяких місцях;
- дотримання інструкцій – підкреслює необхідність слідування всім правилам і інструкціям, встановленим на маршрутах пам'яті;
- обмеження використання мобільних телефонів – вказує на обмеження у використанні мобільних пристроїв, щоб уникнути порушення спокою;
- повага до інших відвідувачів – підкреслює важливість поваги до особистого простору та емоцій інших туристів.

Запропоновані правила мають на меті надати чіткі вказівки щодо відповідної та шанобливої поведінки на маршрутах пам'яті, забезпечуючи, що відвідування цих місць відбувається з належною повагою та усвідомленням їхньої історичної та культурної значущості [42].

Так, місто Ірпінь з 24 лютого 2022 року зазнало потужних обстрілів та бомбардування, внаслідок чого було пошкоджено 10596 будівель, 1836 з яких – знищені повністю. Близько 10% забудови міста не підлягає відновленню, а загальні збитки, яких зазнала інфраструктура Ірпеня внаслідок війни, експерти оцінюють у 25,3 млрд грн або майже 922 млн. грн.

Збитки інфраструктури Бучі сумарно складають понад 5,2 млрд грн або майже 191,3 млн. Завантажуйте детальний звіт про руйнування міста-героя Буча за посиланням.

Маршрути пам'яті, наприклад, в Ірпені та Бучі можуть включати в себе такі елементи:

- включення локацій, які мають особливе значення, наприклад, пам'ятники, історичні будівлі, та місця, пов'язані з подіями, які відбулися у цих місцях;

- встановлення інформаційних табличок, які надають відвідувачам інформацію про важливі події, важливих особистостей та значення місць на маршруті;

- розробка віртуальних турів або мобільних додатків, які дозволять відвідувачам дізнаватися про маршрути пам'яті дистанційно;

- організація екскурсій з професійними гідями, які можуть розповісти більше про історію та значення цих місць;

- включення місцевих музеїв або тимчасових виставок, які демонструють історичні артефакти та документи;

- створення інтерактивних елементів, таких як QR-коди для доступу до додаткової інформації, аудіогідів або віртуальної реальності;

- залучення місцевих громад до створення та підтримки маршрутів, щоб забезпечити точність та актуальність інформації.

Ці компоненти допоможуть створити глибокі та змістовні маршрути пам'яті, які забезпечать освітній та емоційний досвід для відвідувачів.

Зазначене підкреслює значущість такого підходу для збереження історичної пам'яті та культурної освіти. Ці маршрути не просто документують минуле, але й сприяють глибокому розумінню історичних подій, культурних контекстів та їхнього впливу на сучасне суспільство [16]. Вони діють як живі навчальні простори, де відвідувачі можуть взаємодіяти з історією, відчувати емоційний зв'язок та розвивати більш глибоке розуміння минулого.

Інтеграція різних елементів, таких як інформаційні таблички, віртуальні тури, екскурсії з гідами, музеї та інтерактивні заходи, сприяє створенню багатогранного досвіду. Такий підхід не тільки сприяє освіті та культурному збагаченню, але й відіграє важливу роль у вихованні поколінь, які поважають історичну спадщину та цінують уроки минулого [23]. Наприклад маршрути пам'яті в Ірпені та Бучі стануть символами пам'яті, навчання та культурного діалогу, що допоможе зміцнити міжкультурне розуміння та взаємоповагу в глобальному контексті.

З початком повномасштабного вторгнення туристичний сектор України фактично звалився до нуля. З 24 лютого 2022 року припинилось будь-яке авіасполучення, яке було головною логістичною складовою для іноземних туристів – як класичного напрямку, так і бізнесу. Так само поїздки українців за кордон стали можливі лише залізницею та автомобільним транспортом. Та й то для обмеженого кола осіб – як наслідок оголошеною загальною мобілізацією, що триває й нині. Відповідно, майже всі раніше заплановані тури та подорожі були анульовані і до України, і за кордон.

Таким чином, запровадження нових типів туристичних маршрутів у поствоєнний період є також важливим кроком у сприянні міжнародній солідарності та розумінню. Це не тільки шанс для місцевих громад заявити про себе на світовій арені, але й можливість для міжнародних відвідувачів відчувати спільноту та підтримку з народами, що пережили конфлікти.

Актуальність нових туристичних маршрутів в поствоєнний час полягає не лише у відновленні економіки та привабленні інвестицій, але й у зміцненні культурного зв'язку та історичної свідомості. Через туризм можна передати історію війни, розповісти про героїзм та страждання, а також показати незламність духу народу, який прагне миру та гармонії [47]. Такі маршрути стають місцями пам'яті та навчання, де кожен відвідувач може зрозуміти історію та її уроки, а також зробити свій внесок у відновлення та мирне майбутнє.

3.3. Солідарний туризм, як новий напрям розвитку туристичних локацій в Україні

Солідарний туризм, як новий напрям розвитку індустрії туризму в Україні, відкриває нові горизонти для підтримки та взаємодопомоги в рамках туристичної сфери. Цей напрямок зосереджений не лише на стандартному відпочинку та відкритті нових місць, але й на сприянні соціальному та економічному розвитку регіонів, особливо в умовах викликів та криз. Солідарний туризм в Україні може включати в себе проекти, що забезпечують взаємодію з місцевими громадами, підтримку малого та середнього бізнесу, а також збереження культурної спадщини та природних ресурсів [28].

Такий підхід до туризму може стати важливим кроком у розвитку України як туристичного напрямку, що пропонує унікальний досвід, заснований на принципах солідарності, відповідальності та підтримки. Це відкриває нові можливості для туристів дізнатися більше про країну, її історію, культуру та людей, водночас зробивши свій внесок у позитивні зміни та підтримку громад.

Солідарний туризм – це концепція в індустрії туризму, яка зосереджується на підтримці та розвитку місцевих громад, соціальній відповідальності, економічному справедливості та екологічній стійкості [35]. Цей підхід до туризму виходить за рамки звичайного відпочинку та дозволяє туристам взаємодіяти з місцевими жителями та їх культурою більш осмислено та відповідально.

В основі солідарного туризму лежить ідея, що туристичні активності повинні приносити користь як туристам, так і місцевим громадам, при цьому мінімізуючи негативний вплив на довкілля і культурне надбання регіону. Такий підхід включає підтримку малого і середнього бізнесу, збереження місцевих традицій та навколишнього середовища, а також сприяння економічному розвитку та соціальній інтеграції місцевих жителів.

Солідарний туризм – це такий формат, коли в результаті поїздок відбувається усвідомлена підтримка місцевих громад і локальних бізнесів. Приміром, це може бути замовлення обідів у ресторані в Бучі, співробітники якого пережили окупацію, може бути оплата вхідного квитка якихось послуг, наприклад в екопарку [4]. І ці кошти заклади використовують, щоб відновити свою територію, поповнити колекцію тварин. Солідарний туризм також відіграє роль у зміцненні міжкультурного розуміння та підтримці глобальних цілей сталого розвитку, надаючи можливість туристам не просто відвідувати місця, але й робити позитивний вплив на ті громади, які вони відвідують.

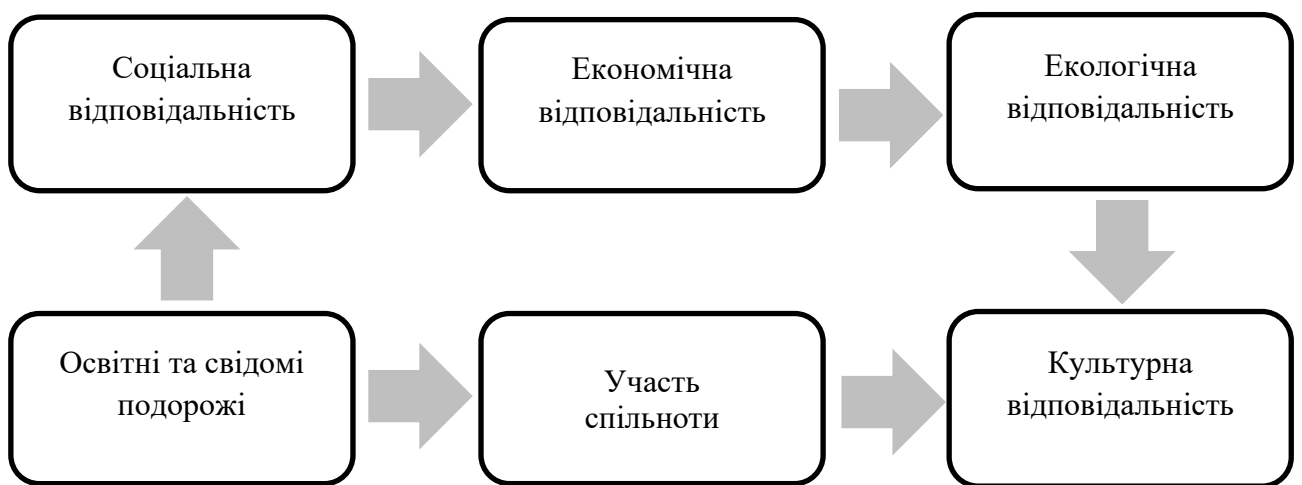

Рис.3.2. Алгоритм впливу солідарного туризму на туристичні локації.

Соціальна відповідальність:

- підтримка місцевих громад;
- забезпечення чесних умов праці;
- сприяння соціальному розвитку та включенню.

Економічна відповідальність:

- підтримка місцевого бізнесу (наприклад, готелів, ресторанів);
- розвиток місцевої інфраструктури;
- вклад у місцеву економіку через туризм.

Екологічна відповідальність:

- захист природи та дикої фауни;
- сприяння сталому використанню ресурсів;

- зниження впливу туризму на навколишнє середовище.

Культурна відповідальність:

- збереження та просування культурної спадщини;
- повага до місцевих звичаїв та традицій;
- освітні програми для туристів про культуру регіону.

Участь спільноти:

- залучення місцевих жителів у планування та управління туристичними проектами;
- співпраця з місцевими організаціями та урядами;
- підтримка ініціатив згори вниз.

Освітні та свідомі подорожі:

- освіта туристів про важливість солідарного туризму;
- створення програм, що сприяють культурному обміну;
- використання туризму як засобу для підвищення обізнаності про глобальні виклики.

Таким чином, концепція солідарного туризму в Україні відіграє ключову роль у формуванні сталого та відповідального підходу до туристичної індустрії. Цей напрямок не лише сприяє збагаченню туристичного досвіду, але й вносить суттєвий внесок у економічне зростання, соціальний прогрес та культурне розмаїття місцевих громад [44]. Солідарний туризм уособлює собою модель, яка об'єднує потреби та інтереси туристів з аспектами сталого розвитку, підтримуючи при цьому місцеву ідентичність та сприяючи збереженню природних ресурсів.

У майбутньому, розвиток солідарного туризму в Україні може стати не тільки потужним інструментом відродження та підтримки громад, але й важливим кроком у формуванні позитивного іміджу країни на міжнародній арені. З огляду на сучасні виклики та потреби, солідарний туризм може відіграти важливу роль у створенні більш стійкого, етичного та соціально відповідального майбутнього для українського туризму.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Особливості розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах характеризуються значними викликами та можливостями. З одного боку, існуючі геополітичні тенденції та економічні трансформації ставлять перед Україною складні завдання збереження та розвитку туристичної інфраструктури. З іншого боку, це відкриває нові перспективи для диверсифікації туризму, включаючи розвиток маловідомих, але унікальних місцевостей, та зосередження на екологічному та культурному туризмі. Підвищена увага до збереження природного та культурного багатства України, а також до створення безпечного туристичного середовища, є ключовими для приваблення міжнародних та внутрішніх туристів.

Визначено зміст та значення туристичних локацій, як місця або об'єкту, яке приваблює туристів та може бути у вигляді природних, історико-культурних, подієвих туристичних ресурсів, таких як фести, культурна спадщина, локальна їжа. Правильна та продумана промоція дає можливість будь якій туристичній локації стати цікавою для туристів та провідною за відвіданням, і як результат сприяти соціально-економічному розвитку регіонів. Уніфіковано поняття «туристична локація», місце або об'єкт, який приваблює туристів і відвідувачів з інших регіонів або країн [52]. Визначено основні ознаки туристичної локації, до яких віднесено: привабливість, інфраструктуру, продаж та маркетинг, економічні користи, послуги для туристів.

Інституційна інфраструктурна є основою розвитку туристичних локацій. Основними проблемами, що деструктивно впливають на розвитку туристичних локацій в регіоні є недосконалість нормативно-правової бази систематичне реформування туристичного сектору. Туристична інфраструктура, згідно проведених досліджень, є недостатньо розвинута в межах дослідження, а у зв'язку з руйнуваннями пов'язаними з військовою агресією росії в Україні, потребує відновлення в більшості регіонів та потребує розвитку і розбудови.

Систематизовано переваги впровадження міжнародного досвіду розвитку туристичних локацій. Знання та інсайти з інших країн можуть бути важливими

для розвитку туристичної індустрії та досягнення її потенціалу для розвитку та підвищення якості життя місцевого населення. Польща активно розвивала свої туристичні локації та здобула популярність серед подорожуючих. Польща пропонує широкий спектр туристичних можливостей, включаючи історичні міста, гірські регіони, прибережні курорти та національні парки. Відвідувачі могли досліджувати польську культуру, історію, архітектуру та незабутню природу. Інвестиції допомогли поліпшити комфорт та якість перебування для гостей. Польща отримувала фінансову підтримку від Європейського Союзу для розвитку туризму та збереження природних резерватів [32].

Аналіз стану та розвитку туристичних локацій України засвідчив, що її регіони мають багатий культурний спадок, і аналіз туристичних локацій допомагає відзначити та просувати ці цінності. Це сприяє збільшенню інтересу до культури та історії країни. Розвиток туристичних локацій в Україні під час війни є складним завданням через численні виклики та обмеження, які виникають в умовах конфлікту. Державне агентство розвитку туризму оновило перелік «Туристичних магнітів України», до розширеного списку увійшло 170 визначних місць з усіх 25 областей, зокрема у Криму. Найбільше «магнітів» зосереджено в семи західних регіонах – 61 об'єкт культурної, релігійної та історичної спадщини [14]. Саме тут знаходиться найбільше унікальних історичних та природних об'єктів.

Сформовано шляхи розвитку туристичних локацій України в сучасних умовах. Доведено важливість формування нових туристичних маршрутів в поствоєнний час. До таких маршрутів віднесено: маршрути відновлення та надії, історико-освітні маршрути, культурні маршрути, екологічні маршрути, маршрути пам'яті та скорботи, маршрути міжнародної солідарності.

Визначено та описано сім ключових правил поведінки для туристів, які відвідують маршрути пам'яті, зокрема: повага до пам'яток, збереження чистоти; тиша та спокій, фотографування з дозволу, дотримання інструкцій, обмеження використання мобільних телефонів, повага до інших відвідувачів. Запропоновані правила мають на меті надати чіткі вказівки щодо відповідної та

шанобливої поведінки на маршрутах пам'яті, забезпечуючи, що відвідування цих місць відбувається з належною повагою та усвідомленням їхньої історичної та культурної значущості.

Визначено основним інструментом розвитку туристичних локацій України на сьогодні, солідарний туризм, як концепцію в індустрії туризму, яка зосереджується на підтримці та розвитку місцевих громад, соціальній відповідальності, економічній справедливості та екологічній стійкості. Цей підхід до туризму виходить за рамки звичайного відпочинку та дозволяє туристам взаємодіяти з місцевими жителями та їх культурою більш осмислено та відповідально.

У контексті сучасного розвитку, необхідно також враховувати соціальні та культурні аспекти, зокрема збереження історичної спадщини та підтримку місцевих громад. Розвиток туристичних локацій має здійснюватись із повагою до місцевої культури, традицій та історії, що не лише збагачує туристичний досвід, але й сприяє культурному обміну та взаєморозумінню. Україна має унікальну можливість використати своє багате культурне та історичне розмаїття як засіб для розвитку туризму, що відображає її унікальну ідентичність на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барвінок Н.В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18 (2). С. 206–217. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.206-217>.
2. Баула О.М., Лютак О.М., Чепурда Л.М., Чепурда Г.М., Зелінська О.В. Фінансові важелі та наслідки імплементації світового досвіду бізнес-діяльності у вітчизняний туристичний ринок. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021, Вип. 4 (35), С476-485.
3. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. Вип. 5 (23). С. 168–180. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180).
4. Босовська М.В. Інтеграційні процеси в туризмі: монографія. Київ: КНТЕУ, 2015. 832 с.
5. Глубоченко К. О., Дорошенко О. М. Аналіз сучасного стану ринку та перспективи туристичних послуг в Україні. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №30 2021, 71-75 <https://modecon.mnau.edu.ua>.
6. Голод А.П., Іжевська О.П., Коркуна О.І. Кластерна модель розвитку індустрії гостинності регіону. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 4 (21), 2019. С. 375-380.
7. Горіна Г.О., Бабушко С.Р., Безкоровайна Л.В., Богатирьова Г.А. та ін. Особливості розвитку ринку туристичних послуг України під впливом COVID-19 та карантинних обмежень: монографія /наук. ред. Г.О. Горіна. Кривий Ріг: Вид. ДонНУЕТ, 2021. 135 с. Режим доступу: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/2254/>
8. Гук Н.А. Вплив туризму на соціально-економічний розвиток держави. Актуальні проблеми моделювання та управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації: матеріали Міжнародна науково-практична конференція Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 308 с. С. 143-147
9. Григорчук Д.В. Регіональні особливості розвитку та використання потенціалу туристичної сфери регіонів. Стан та тенденції розвитку сучасного

підприємництва: монографія за ред. д.е.н., проф. М.П. Денисенка. К.: ТОВ «ДКС центр». 2019. 46 с.

10. Григорчук Д.В., Денисенко М.П., Ольшанська О.В. Розвиток міжнародного туризму в контексті прогнозів Всесвітньої туристичної організації. Вчені записки Університету «КРОК». 2019. №4 (56). Р. 41–47.

11. Григорчук Д.В. Інноваційні форми розвитку сучасного туризму. XXI Міжнародний науковий семінар «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті, подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи в умовах воєнного стану». Київ-Світязь, 4-8 липня 2022 р. С. 33-35

12. Григорчук Д.В. Вплив інтеграційних процесів туризму на формування світогляду. Науковий семінар «Дослідження проблем гуманітарної освіти». Київ, 15 листопада 2018 р. С. 197-202.

13. Григорчук Д.В., Ольшанська О.В. Конкурентний туристичний розвиток України в умовах євроінтеграції. Цифрова трансформація та інновації в економіці, праві, державному управлінні, науці і освітніх процесах: збірник тез наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. Київ–Буковель, 18–21 березня 2019 року. Фінансово-економічна наукова рада, 2019. С. 46-48

14. Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с

15. Дугінець Г. В. Особливості розвитку міжнародного ринку туристичних послуг в умовах глобалізації. *Економічний простір* : збірник наукових праць 2018. № 139. С. 5-13.

16. Григорчук Д.В. Управління сталим розвитком туристичної індустрії України. Актуальні проблеми економіки. 2023. №3 (261). С.58-66.

17. Зарубіна А., Сіра Е., Демчук, Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022 Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.

18. Звіт Всесвітньої ради з туризму і подорожей (WTTC). URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>.

19. Краснодєд, Т., Попова, Т. Потенціал України у контексті міжнародного туризму. *Економіка та суспільство*, (28), 2021 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-8>.

20. Калмикова І.С. Класифікація рекреаційних локацій сільського зеленого туризму Одеської області. Інфраструктура ринку. Випуск 52. 2021. <https://doi.org/10.32843/infrastructure52-24>.

21. Колотуха О.В. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник): <https://geohub.org.ua/node/1666> (дата звернення: 04.11.2023)

22. Лелюк О. Можливості післявоєнного відновлення галузі туризму в Україні. Географія та туризм: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 28 лют. – 1 берез. 2023 р. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 368–374.

23. Матвійчук Л.Ю., Барський Ю.М., Лепкий М.І., Карпюк І.В., Подоляк В.М. Напрями фінансового забезпечення розвитку туристичної галузі України в сучасних умовах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021. Вип. 4 (39), 570-577.

24. Матвійчук Л.Ю., Барський Ю.М. Факторний аналіз розвитку готельно-ресторанного господарства на рівні регіону. *Економічні науки: зб. наук. праць Луцького НТУ. Серія «Регіональна економіка»*. Вип. 17 (67) Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2020.

25. Мельник В.М., Ломачинська І А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. *Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування*. 2017. №1. С. 120-128.

26. Моца А., Шевчук С., Серєда Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.

27. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>.
28. Нездоймінов С. Г. Регіональні контури кластерного розвитку винного туризму. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 8. Частина 1. 2014. С.136-141.
29. Ніколайчук О. А. Тренди розвитку вітчизняної індустрії гостинності в умовах Covid-19, *Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавств. Туризм*. Випуск 13, 2021.
30. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1 (26). С. 55–68. DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd.2022.01.055>.
31. Рейманн М., Корнус О., Паланг Х., Корнус А. Особливості розвитку туристичної діяльності у Сумській області в умовах війни та перспективи на майбутнє. *Наукові записки СумДПУ ім. А.С. Макаренка. Географічні науки*. 2023. Вип. 2 (4). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7711685>.
32. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 46. С. 11–15. DOI: <https://10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>
33. Онищук Н.В. Розвиток індустрії гостинності в Україні та світі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 4 (21). 297-304.
34. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.10.2022).
35. Офіційний сайт Національної туристичної організації. URL: <http://ntoukraine.org> (дата звернення: 28.11.2022).
36. Офіційний сайт UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>.

37. Офіційний сайт ГО «Асоціація готелів та курортів України» (UHRA)
URL: <https://ring.org.ua/edr/uk/company/43851744>. URL: <http://www.world-tourism.org>.

38. Перегуда Ю., Кривоберець М. Державна підтримка підприємств туристичної галузі в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Підприємництво та інновації. 2022. Вип. 23. С. 16–20.
DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.3>

39. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: [колективна монографія]. Видання сьоме. За науковою. ред. Л. Матвійчук, Ю. Барського, М. Лепкого. Луцьк: ІВВ ЛНТУ. 2021. 360 с.

40. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури. Сфера туризму і курортів».
URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>

41. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 168-р від 16.03.2017.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/249826501>.

42. Подлепіна П. О. Вплив міжнародного туризму на макроекономічну динаміку країн, що розвиваються. Актуальні проблеми економіки. 2019. № 1 (211). С. 21-29.

43. Смирнов І., Любіцева О. Туристичний бізнес під час пандемії COVID-19: світовий та український досвід. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2020. № 3(2). С. 196-207.

44. Сідоров М.В, Юрченко О.С. Україна на світовому ринку туристичних послуг: стан та перспективи розвитку. Харків: ХНУ імені Каразіна, 2017. 256 с.

45. Сіра Е.О., Голубець І.М., Безрученков Ю.В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. Інфраструктура ринку. 2022. Вип. 68. С. 155–158.
DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct68-27>.

46. Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності: збірник матеріалів науково-практичного семінару. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. 64с.

47. Хмелевський О.В., Кошівська М.В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя. 2018. № 2 (07). С. 15-21.

48. Шепелюк С. І. Туристичний продукт та туристична послуга: критерії розмежування понять. Електронний ресурс. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. №1 (5). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/shepeljuk.htm.

49. Юхновська Ю. О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2019. Випуск 23. 2019. С. 147-152.

50. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex. January 2021. URL: https://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2021_01.pdf.

51. COVID-19 and Tourism 2020: a Year in Review. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.

52. World Data Atlas. Tourism. Knoema. Retrieved from <http://knoema.com/atlas/topics/Tourism>.

53. The World Bank. Global Economic Prospects. June 2020. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/publication/globaleconomic-prospects>.

54. Zarubina A., Sira E., Demchuk L. (2022) Osoblivosti turizmu v umovah voyennogo stanu [Peculiarities of Tourism in a State of War]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.